
Universitetet
i Stavanger

Ove A. Breive

**Integrasjon og inklusjon
– en sontring i systemteori og
samfunnets krav til innvandrere.**

Masteroppgave i sosialt arbeid

Det Samfunnsvitenskapelige Fakultet

Institutt for sosialfag

MASTERSTUDIUM I SOSIALT ARBEID

MASTEROPPGAVE

SEMESTER: Vår 2010 (normert), levert våren 2011.
(vår/høst – årstall)

FORFATTER: Ove A. Breive

VEILEDER: Sverre Moe

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Norsk tittel: Integrasjon og inklusjon – en sontring i systemteori og samfunnets krav til innvandrere.

Engelsk tittel: Integration and inclusion – a distinction in systems theory and society's demands for immigrants.

EMNEORD/STIKKORD: Funksjonalisme, funksjonell differensiering, Talcott Parsons, Niklas Luhmann, systemteori, samfunnststeori, integrasjon, inklusjon, innvandring.

ANTALL SIDER: 73

ANTALL ORD: 22 854

STAVANGER .....
Dato/år

.....
Kandidatens underskrift

(Dette skjemaet brukes som side 2 i masteroppgaven)

Merk: For oppgaver som skal båndlegges (etter vedtak fra dekan) skrives dette skjemaet ut med **rødt** papir.

Sammendrag

Motivasjonen for å skrive denne oppgaven har sitt opphav i en nysgjerrighet på hva samfunnet krever av innvandrere. Ved å studere sosiologisk systemteori (samlende samfunnsteori) finner vi sosiale systemer som fremmer krav til mennesker. Dermed har vi problemstillingen: Integrasjon og inklusjon – en sontring i systemteori og samfunnets krav til innvandrere.

Talcott Parsons' arbeider utgjør vår første samlende teori på samfunnet. Her finner vi ut at integrasjon er avgjørende for samfunnets videre eksistens. Med dette drøfter vi integrasjon av innvandrere. Her avdekker vi at integrasjon handler om sosiale systemers evne til å motivere deres medlemmer til å slutte seg til felles målsettinger. Videre må de sosiale systemene også integreres mot et kulturelt system som posisjonerer seg øverst i samfunnshierarkiet. Det kulturelle systemet angir samfunnsbærende verdier og normer som alle samfunnets bestanddeler må innrette seg etter. Således oppfatter denne systemteorien innvandrere som en risiko mot samfunnets harmoni. Det kan oppsummeres slik fordi en innvandrer gjennom sin oppvekst vil ha lært å rette seg mot samfunnsbærende verdier og normer som gjelder for et *annet* samfunn. Dermed avdekker vi at denne teorien en pådriver for sosial kontroll som er samfunnets kontrollmekanisme hva angår atferd.

Vår andre samlende samfunnsteori, som også utfordrer den første, kommer fra Niklas Luhmanns arbeider. I denne teorien finner vi at inklusjon beskriver personer som deltar i sosiale systemer. Vi drøfter så inklusjon av innvandrere. Her møter vi oppfatninger som kan være vanskelige å anerkjenne, eksempelvis at samfunnet bare kan forstås som globalt og at alle mennesker i utgangspunktet befinner seg utenfor de sosiale systemene. Men ved å gi de vanskelige oppfatningene en sjanse blir det fort tydelig hva svaret er på problemstillingen; samfunnet krever intet av innvandrere. Organisasjoner derimot fremmer mange og ulike krav til sine medlemmer. Medlemmer som ikke retter seg etter kravene mister sitt medlemskap og kan lett erstattes. Dermed omhandler drøftingen hva som fremmer inklusjon, hvordan innvandrere og mennesker generelt best

kan foreberede seg. Utdanningsorganisasjoner som barnehage, skole, voksenopplæring, høyskole og universitet har sin primærvirksomhet i å forberede personer til inklusjon.

Vi oppsummerer hele teksten med noen refleksjoner på systemteoriene og nøkkelbegrepene integrasjon og inklusjon, samt mulighetene for å måle dette i befolkningen i en undersøkelse.

Forord

Jeg skal si noe om min tilnærming til denne oppgaven. Jeg ville skrive en teoretisk oppgave da jeg så på dette som en stor og spennende utfordring. Jeg ville ta utgangspunkt i sosiologi som for meg er et svært spennende fag. Da denne oppgaven inngår i et studium om sosialt arbeid måtte den ta sikte på å stille og svare på spørsmål knyttet til dets domene.

Immigrasjons- og integreringsdirektoratet utlyste stipend på 30 000 kroner for master- og doktorgradsstudenter som ville skrive om tema innenfor deres ansvarsområde. Jeg erfarte tidlig at de stilte krav til blant annet konkret målbarhet og resultater som direkte skulle være til deres fordel. Jeg var ikke villig til å innfri disse kravene. De ville gå ut over den akademiske friheten da jeg anså dette arbeidet som nærmere grunnforskning enn anvendt forskning. Dermed søkte jeg aldri da jeg likevel ikke kunne oppfylle deres kriterier.

Likevel var et frø sådd. I arbeidet med å søke på stipend innhentet jeg kunnskaper om innvandring som tema. Det som opptok meg mye var å finne det nevnte direktoratets begrunnelser for målsettingen – som er å integrere innvandrere. Jeg fant aldri noen faglig begrunnelse – bare politiske. Slik oppsto den opprinnelige problemstillingen min: *Hva er integrasjon og hvorfor er det viktig å integrere innvandrere?*

Min veileder sporet meg mot systemteorien siden den kunne svare på en slik problemstilling.

Systemteori er en interdisiplinær metodologi som tar utgangspunkt i at en helhet består av mange deler som er gjensidig avhengig av hverandre. Delene fyller bestemte funksjoner og kjennetegnes ved mønstre som gjentar seg. Den tar sikte på å skape innsikt i komplekse fenomener og slik bevege seg mot en helhetlig vitenskap.

Slik startet det hele. Angående tidsrammen har jeg brukt et år over normert tid. Jeg begrunner dette med at selv om jeg er registrert som fulltidsstudent jobber jeg som miljøterapeut **ved**

ungdomspsykiatrien. Når jeg ser tilbake på denne tiden teller jeg bare 4 måneder hvor denne oppgaven har fått min fulle oppmerksomhet. Jeg har sett dette som nødvendig for å klare meg økonomisk. Lån og stipend fra Lånekassen dekker ikke faste utgifter for en student som er avhengig av leiemarkedet for boliger.

En slik jobb krever mye tankevirksomhet og det har vært svært utfordrende å kombinere dette med studier. Som oftest har det ikke latt seg gjøre da min kapasitet til å fokusere fullt på flere oppgaver er begrenset. Derfor er det meste av arbeidet gjort i perioder hvor jeg har tatt meg fri, for så å sette det på vent da økonomien krevde dette. Jeg har selv vært tilfreds med en slik ordning da jeg verdsetter både jobben og studiene høyt. Tid har ikke vært avgjørende for meg. Dessuten har pausene vært til stor nytte da forståelsen på disse komplekse teoriene har fått tid til å la seg modne. Jeg retter en takk til veileder som ledet meg mot systemteorien.

Stavanger, mai 2011

Ove A. Breive

Innholdsfortegnelse

<i>Sammendrag</i>	<i>I</i>
<i>Forord</i>	<i>III</i>
<i>Innholdsfortegnelse</i>	<i>V</i>
<i>Figurer</i>	<i>VIII</i>

1. Innledning	1
1.1. <i>Problemstilling og metode</i>	2
1.1.1. <i>Problemstilling</i>	2
1.2. <i>Innsamling av teori og kildebruk</i>	2
1.3. <i>Begrepsbruk og hvordan lese teksten</i>	3
1.4. <i>Forbehold</i>	4

2. Integrasjon: Parsons og strukturfunksjonalismen	6
2.1. <i>Innledning</i>	6
2.2. <i>Handling</i>	7
2.2.1. <i>Handlingsenheten</i>	8
2.2.2. <i>Handlingsorientering</i>	8
2.3. <i>Funksjonell differensiering</i>	10
2.3.1. <i>Strukturfunksjonalisme</i>	11
2.4. <i>Systemer</i>	12
2.4.1. <i>Personligheten</i>	13
2.4.2. <i>Sosiale system</i>	13
2.4.3. <i>Kulturelt system</i>	14
2.5. <i>Rollebegrepet og sosialisering</i>	15
2.5.1. <i>Sosialisering</i>	15

2.6. Mønstervariablene	16
2.7. AGIL-skjemaet.....	18
2.8. Generaliserte medier	22
2.9. Oppsummering av Parsons.....	23
2.9.1. Kritikk.....	23
3. Integrasjon i funksjonalistisk perspektiv	25
3.1. Innledning.....	25
3.2. Sosialisering.....	25
3.3. Sosialisering av innvandrere.....	28
3.4. Det kulturelle system.....	31
3.4.1. Verdier	31
3.4.2. Normer	32
3.4.3. Norges kulturelle verdier og normer.....	32
3.5. Felles sett med språk og symboler	33
3.5.1. Generaliserte medier.....	33
3.6. Roller – forholdet mellom personligheten, det sosiale og kulturelle system	35
3.6.1. Sosiale systemer og det kulturelle system	36
3.7. Sosial kontroll.....	36
3.8. Oppsummering.....	39
4. Luhmann og funksjonsstrukturalismen	41
4.1. Innledning.....	41
4.2. System og omverden	42
4.3. Organisasjoner.....	45
4.4. Autopoiesis.....	47
4.5. Primære funksjonssystemer	48
4.6. Kommunikasjon	50
4.7. Selvreferanse.....	51

4.8. Struktur og prosess.....	52
4.9. Operasjon og iakttakelse.....	53
4.10. Strukturell kobling	54
4.11. Mening.....	56
4.12. Oppsummering	57
4.12.1. Kritikk.....	59
5. Inklusjon i Luhmanns perspektiv	60
5.1. Innledning.....	60
5.2. Inklusjon.....	60
5.3. Måling av inklusjon.....	62
5.4. Livsutfoldelse foregår i funksjonelt differensierte systemer.....	63
5.5. Det politiske systemet og struktur.....	65
5.6. Mening.....	66
5.7. Oppsummering.....	67
6. Oppsummering	69
6.1. Innledning.....	69
6.2. Parsons VS Luhmann.....	69
6.2.1. Integrasjon VS inklusjon.....	70
6.3. Bruk av resultater	72
6.4. Anbefalinger for videre arbeid.....	73
Litteraturliste.....	74

Figurer

<i>Figur 1 – det kybernetiske kontrollhierarki .....</i>	<i>12</i>
<i>Figur 2 AGIL-skjemaet.....</i>	<i>19</i>
<i>Figur 3 Sosialisering .....</i>	<i>26</i>
<i>Figur 4 Funksjonelle imperativ (AGIL) for familien som sosialt system.....</i>	<i>30</i>
<i>Figur 5 Sosial kontroll.....</i>	<i>37</i>

1. Innledning

Siden dette er en teoretisk oppgave som ikke omfatter empiri fatter jeg meg i korthet når det kommer til metode. Teoretisk innhold skal med enkelthet kunne spores til dets opprinnelse. Eksempler i teksten er enten tenkte situasjoner eller noe jeg selv har erfart.

Vitenskapen vil hevde det er uklarheter i forhold til integrasjon av innvandrere. Ikke bare vitenskapen, i media fokuseres det stadig på problematiske forhold med innvandrere. Noen kan ikke språket godt nok eller i det hele tatt, andre kan ikke stå på ski og atter andre liker ikke kjøttkaker i brun saus. Fra myndighetene fokuseres det på å få innvandrere i arbeid og at de skal delta i det norske samfunnet. Myndighetene vil unngå at innvandrere samler seg i gettoer. For en student, og sikkert mange andre, er alle disse ulike signalene svært forvirrende.

Oppgaven søker dermed å gjøre rede for samfunnet og dets forhold til innvandring og ikke minst spørsmålet om hva samfunnet krever av innvandrere. Vi spør oss hva integrasjon handler om og hvilken betydning det har i samfunnet. Integrasjon som begrep har sitt opphav i Talcott Parsons' systemteori. Vi tar derfor utgangspunkt i denne og drøftingen vil ha systemteorien som teoretisk overbygg. Parsons' systemteori er kritisert for å ha gått ut på dato, likevel brukes begrepet integrasjon i dagligtale og er konkret politisk målsetting i innvandringsdiskusjonen. For å møte kritikkene tar vi for oss Niklas Luhmanns systemteori som nettopp utfordrer Parsons. Luhmann anvendte ikke integrasjon som begrep i hans systemteori. For Luhmann handler menneskers deltakelse i samfunnet om inklusjon. Integrasjon og inklusjon er derfor nøkkelbegreper i denne teksten.

1.1. Problemstilling og metode

Opgaven tar form som en sontring i systemteorier – men målet er å få plassert noen avklaringer på begrepsbruk i innvandringsdiskusjonen, hvordan vitenskapen oppfatter innvandring samt hva som kreves av innvandrere for å kunne delta i samfunnet. For å gjennomføre dette bruker vi teoriene til Parsons som gir en forståelse av samfunnet som helhet. Det var naturlig å undersøke samfunnets oppfatning av krav til innvandrere også med Luhmanns tankegods. Hans arbeider gjør krav på status som allmenn samfunnsteori.

Med grunnlag i disse forståelsene drøfter vi innvandreres deltakelse i samfunnet. Etter å ha gjort rede for de respektive systemteoriene kunne problemstillingen presiseres ytterligere.

1.1.1. Problemstilling

Problemstillingen skal antyde nøkkelbegreper, et skille i systemteorien og samtidig speile en nysgjerrighet på samfunnet og dets oppfatning av innvandring. Med begrepet sontring legger jeg i betydningen at begrepene og systemteoriene utgjør skiller i hvordan sosiale systemer og mennesker oppfatter samfunnet, mennesket og innvandreren. Etter å ha endret problemstillingen mange ganger endte jeg opp med denne:

Integrasjon og inklusjon – en sontring i systemteori og samfunnets krav til innvandrere.

1.2. Innsamling av teori og kildebruk

På anbefaling av veileder begynte jeg å lese meg opp på systemteoriene ved å innhente introduksjonslitteratur. Disse har jeg også anvendt hyppig som kilder. Når det kommer til originale utgivelser av både Talcott Parsons og Niklas Luhmann er tekstene svært krevende å forstå. Jeg har til en viss grad anvendt slike originale utgivelser – men svært lite. Jeg begrunner dette for det første

med at anvendte kilder langt på vei har vært tilstrekkelige for korrekt gjengivelse av teori. Mer avansert litteratur på emnene har en tendens til å utelukke store deler av systemteoriene, noe jeg konsekvent har unngått siden det er helhetsforståelsen jeg vektlegger i størst grad. Jeg skal heller ikke underkjenne utfordringen det er å sette seg inn i teoriene. De opplevdes først som abstrakte og lite håndgripelige. Jeg har brukt mye tid på dem og med dette lykkes i å skape en selvstendig forståelse av dem. Leseren kan godt forstå dette som en mild advarsel på teoriens kompleksitet. Jeg har referert til to offentlige rapporter ikke for å vise til data, men hvordan de bruker begreper som har med innvandring å gjøre. De er hovedsakelig ment som konkrete eksempler på uklar betydning av begrepsbruk i offentligheten.

Med tanke på oppgavens formål og omfang vil jeg hevde det teoretiske grunnlaget er tilstrekkelig. Likevel vil det alltid oppstå en risiko for skjevhet i teorijengivelse ved få kilder. Jeg har forsøkt å veie opp for denne risikoen ved å referere til flere kilder som gjengir samme innhold.

For øvrig finner jeg det nødvendig å påpeke mine vansker med å skaffe oppdaterte tekster om Talcott Parsons' systemteori. Hans samlende samfunnsteori er basert på flere teorier som har blitt fattet over lengre tid. På grunn av dette har jeg i stor grad støttet meg på veileders utgivelse om emnet. Når det kommer til Luhmann møtte jeg motsatt problem. Man finner nærmest en overflod av informasjon. Her har jeg brukt veileder til å gi råd hvilke som er verdt å se nærmere på. Angående Luhmann har jeg begrenset meg til nordiske tekster og oversettelser. Man finner mest litteratur om Luhmann på tysk, men det behersker jeg ikke i tilstrekkelig grad til anvendelse i denne oppgaven.

1.3. Begrepsbruk og hvordan lese teksten

Fra kapittel 2 og utover vil leseren ikke finne begrepet *jeg* mange ganger. Begrepet er byttet med *vi* som i betydningen; *vi som opptar oss med vitenskapen*. Leseren oppfordres til å forstå teksten som produsert av vitenskapen presentert av en student. Dette har jeg skjønt er delvis skikk innenfor de akademiske kretser, delvis faglig begrunnet. En slik faglig begrunnelse kan den observante leser selv finne i kapittel 4 som omhandler Luhmanns systemteori.

Drøftingen i kapittel 3 er ment i lys av Parsons' systemteori og hans begrepsbetydning. På samme måte er drøftingen i kapittel 5 ment i lys av Luhmanns systemteori og hans begrepsbetydninger og

forståelser. Det vil si begrepet integrasjon ikke anvendes på Luhmanns ideer – integrasjon befinner seg for det meste utenfor hans forståelse av samfunnet. Videre ligger det noen oppfatninger i Luhmanns forståelse som kan være fremmed for leseren å anerkjenne. Eksempler på dette er hans påstand om at det ikke er mennesker som kommuniserer men utelukkende sosiale systemer, samt at mennesker befinner seg utenfor sosiale systemer. Å lese Luhmann for første gang er på mange måter en utfordring når det kommer til begrepsbetydning. Det krever at man distanserer seg fra dagligdags bruk og anerkjenner hans betydninger.

En slik tilnærming er ikke uproblematisk. Det krever en grunnleggende omstilling av hvordan tekst og begreper skal forstås – selv om alt befinner seg i samme oppgave. Teksten er ikke strukturert slik ment for å utfordre leseren, men Luhmanns semantikk og grunnforståelse er i så stor grad avvikende fra Parsons og dagligdags begrepsforståelse at det er av streng nødvendighet.

1.4. Forbehold

Det er allerede nevnt at jeg anser denne oppgaven som nærmere grunnforskning enn anvendt forskning. I dette utsagnet legger jeg forbehold om at resultatene ikke nødvendigvis lar seg måle – men de lar seg anvende, først og fremst som forståelse av samfunnet som helhet. Det gir leseren muligheten til å forstå hvordan mennesker og sosiale systemer handler i mønstre som gjentar seg. Leseren tilbys teoretisk innsikt i strukturer som muliggjør komplekse sosiale systemer som fyller omfattende sosiale tjenester. Med dette mener jeg at resultatene av teksten ikke kan forstås på samme måte som en empirisk undersøkelse. Drøftingene er gjort i forhold til teori, mens empiri begrenser seg til eksempler av situasjoner og erfarte situasjoner.

Begrenset kildebruk og risikoer knyttet til dette er allerede nevnt. Det fins omfattende litteratur på de tema som tas opp her, eksempelvis sosialisering og organisasjonsteori, men begrenser seg hurtig straks man skal forstå dem i et systemteoretisk perspektiv. Altså i forhold til alt som har med det sosiale å gjøre. En annen begrensning har å gjøre med hvor stor plass elementene får tildelt i teorifremstillingen. Jeg har forsøkt å gi en balansert fremstilling i forhold til oppgavens formål og lengde.

Systemteori er ment som altomfattende og gyldig på alle situasjoner i samfunnet. Et problem med

altomfattende teorier er utfordringen det er nettopp å anvende dem på alt. En slik detaljanalyse kan nærmest være uendelig med alle fenomener og situasjoner vi finner i samfunnet. Kompleksiteten kan bli overveldende. Vi løser dette ved å begrense analyser for eksempel på en enkelt gruppe eller organisasjon. Det vil komme frem i teksten hvilke forhold som gjør det problematisk å analysere i forhold til flere systemer.

2. Integrasjon: Parsons og strukturfunksjonalismen

2.1. Innledning

Talcott Parsons bygde opp et omfattende begrepsapparat som anvendes flittig. Hans barndom var liberal men sterkt påvirket av farens religiøse interesse. Parsons hadde tilknytning til europeiske fagmiljøer, han studerte et år i London og oppholdte seg en tid i Tyskland. Dessuten jobbet han i et tverrfaglig miljø ved Harvard, og han studerte selv forskjellige retninger innen sosiologien. Han var opptatt av sosiologiske forklaringer på religion, noe han fikk av tekstene til Max Weber i hans tid i Tyskland og ble preget av dette. Han skulle etablere seg ved Harvard i et tverrfaglig miljø som også preget hans arbeid, ved at ideer fra andre fagområder blir anvendt i sosiologien og i Parsons systemteori.

Vår oppgave er å redegjøre for betydningen og forståelsen av begrepet *integrasjon*¹ som er helt sentral i Parsons teori. Hvordan sikres stabilitet i samfunn med høy grad av differensiering og et overveldende antall sosiale institusjoner? Dette var Parsons oppgave og man kan karakterisere hans teori som en integrasjonsmodell. For Parsons handler det gjennomgående om å studere betingelsene for samfunnsmessig likevekt forstått som vellykket integrasjon på grunnlag av en samfunnsmessig konsens. Integrasjon betyr i den forstand likevekt som samfunnets normale tilstand, mens konflikt følgelig impliserer problem.

Vi gjør oppmerksom på at de teoretiske skjemaene til Parsons er et analytisk verktøy for at sosiologien skal kunne analysere sosiale systemer. Teoriene er kompliserte og abstrakte. Vi presenterer hans arbeid kronologisk slik at hans faglige utvikling kommer godt til syne. Det har seg slik at Parsons skiftet fokus på bestanddelene i sosiale systemer gjennom hans karriere. I tidlige arbeider vekter han folks evne til å ta egne valg høyt. I senere arbeider vektlegges en tvingende

---

¹ Funksjonelt krav til sosiale systemer som omhandler motivering av medlemmer til å nå et felles mål.

struktur, og Parsons virker å distansere seg fra hans tidligere arbeid.

Parsons begynner sin teori med fokus på handling, vi tar utgangspunkt i dette. Senere beveger Parsons seg mot systemteori. Vi følger opp vendingen og gjør rede for *funksjonell differensiering*² og hans teoretiske tilnærming som blir *strukturfunksjonalisme*³, med mindre fokus på den handlende aktøren til fordel for strukturerende verdier.

Vi går gjennom hvordan Parsons mente samfunnet var sammensatt. Vi snakker her om systemer, og hvordan de ulike systemene sammen utgjør et samfunn. I *rollen* ligger mekanismer og prosesser, mest fremtredende er *sosialisering*⁴, som syr sammen de ulike delene slik at de utgjør et helhetlig samfunn. Vi gjør så rede for *mønstervariablene* som kjennetegner moderne samfunn.

Da Parsons anerkjente en høy grad av funksjonell differensiering som det moderne samfunns fortrinn oppstår det for han et viktig problem: Hva holder disse svært differensierte systemene sammen? Hans svar på dette er *de funksjonelle imperativ*⁵, mest kjent som *AGIL-skjemaet*. Vi har med teorien om *generaliserte medier* som er enda et uttrykk for det moderne samfunn. I løpet av teksten skal vi ha dekket det viktigste av Parsons arbeider før vi oppsummerer.

2.2. Handling

Gjennombruddsverket til Parsons var *Towards a general theory of action* hvor han bygger opp et begrepsapparat for det formålet å kunne forstå menneskers handlinger. I dette stadiet var teorien i stor grad preget av *voluntarisme*⁶, handlefrihet. Den første utfordringen var å forene utilitaristisk og positivistisk tankegang. Utilitarismen tilbyr forklaringer i nytteverdien av handlingen. All handling er altså motivert i egennytte. For Parsons kunne ikke utilitarismen svare på hvor målene kommer fra, bare at handlinger orienterer seg mot oppnåelsen av dem. Positivismen tilbyr utløsende årsaker bak handlinger og hva de fører til, men kan ikke si noe om motiver i forhold til handlingen. Ligger det verdier og forestillinger bak handlingen er dette for positivismen irrelevant. Parsons ville ha det

---

² En tendens i det moderne samfunnet som går ut på at sosiale systemer går mot mindre og flere enheter som spesialiserer seg på å fylle én eller få funksjoner hver for seg.

³ Begrep som sier sosiale systemers funksjon er ordnet etter strukturen.

⁴ Aksept av – og forståelse for roller og verdier som følger dem.

⁵ Fire funksjonelle krav vi finner i AGIL-skjemaet som alle systemer må møte for å unngå konflikt.

⁶ Betegnelse som sier handlinger er basert på frivillighet.

beste fra begge verdener. For i stor grad dreide spørsmålet seg om motivet - behovet til menneskers handlinger. Utilitarismen ga ikke retning til handlinger. Selv om handlinger kunne sies å ha stor nytteverdi kunne ikke Parsons peke på hvor målet med handlingen kom i fra. Dykker man inn i biologien for å finne retning i handlinger blir teorien deterministisk innenfra. Anser man kulturen som det retningsgivende i handlinger i form av normer og verdier blir den i absolutt form deterministisk utenfra.

2.2.1. Handlingsenheten

For Parsons er det helt nødvendig at handlinger har en grad av frivillighet. Han finner i sitt arbeid med *handlingsenheten* (the unit act) at aktøren kan handle fritt men innenfor strukturelle rammer. Dette blir en analytisk modell for viljeshandlinger som består av:

Viljeshandlinger består av følgende elementer: a) en *aktør* (dvs. Individuelle personer), b) aktørens *målsettinger*, c) aktørens repertoar av ulike *midler* som kan tas i bruk for måloppnåelsen, d) de *situasjonelle* betingelser (arv, miljø etc.) som påvirker aktørens valg av mål og midler, e) *verdier, normer og forestillinger* som virker inn på oppfatningen av mål og sammenhengen mellom mål og midler, og f) subjektiver *beslutninger*, valg av midler for å oppnå mål (Moe 2009a:73).

Handlingsteorien blir i stor grad sett på som begrepsbygging, som videre differensieres og anvendes i senere teorier. Begrepene kan sies å være det viktigste fra dette verket med tanke på det som kommer. For det som aktøren orienterer seg etter skal i stor grad gå igjen i de videre arbeider av Parsons.

2.2.2. Handlingsorientering

Vi ser nå på handlingsbegrepet som Parsons mener får retning av to kilder som er grunnleggende for at handlingen skal være meningsfull. På den ene siden ligger det behov til grunn som motivasjon for handlingen. På den andre siden ligger det vurderinger mot verdier. Av dette får vi

handlingsorienteringer:

Motivasjonsfaktorer:

- kognitive (behov for informasjon)
- cathektiske (behov for følelsesmessig involvering)
- evaluative (behov for vurdering)

Verdiorienteringer:

- de kognitive (vurdering ut fra objektive kriterier)
- de estetiske
- de moralske (vurdering ut fra rett og galt)

Parsons har utarbeidet et skjema som kan beskrive handling ved analyse av motivasjonsfaktorene og verdiorienteringene. Han har satt opp tre konkrete former for handling:

Ved *kognitiv* orientering, for å oppnå effektiv måloppnåelse får man:

- 1) *Instrumentell handling*, basert på kalkulert vurdering av tjenlige midler for å oppnå et mål.

Ved *estetisk* orientering, for å oppnå følelsesmessig tilfredsstillelse får man:

- 2) *Ekspressiv handling*, basert på umiddelbare følelser, behov og verdier.

Ved *moralsk* orientering, for å etterleve kriterier for rett og galt får man:

- 3) *Moralsk handling*

Analysen foregår slik; hvis motivasjonsfaktoren *kognitiv* og *de kognitive* verdiorienteringene er sterkt til stede vil utfallet bli en sterkt instrumentelt preget handling. Cathektiske behov og estetiske vurderinger gir ekspressivt pregede handlinger. Dette er i stor grad modellen Parsons anvender, krysskoblinger hvor noen faktorer har overvekt og preger handlingen i betydelig grad. Til nå kan vi konstatere at aktøren er det sentrale utgangspunktet i modellen, vi ser at de systemteoretiske nivåene kultur og system ikke får stor innpass her. Vi kan si kulturelle og sosiale forhold er tatt med, men bare fra aktørens synspunkt. Nærmere bestemt som spørsmål om hvor aktøren skal hente sine mål og kriterier fra. Vi ser også at det ligger klare føringer i retning av integrasjon i Parsons bestemmelse av handlingsbegrepet. Aktøren blir avhengig av sosialt gyldige mål og verdier. Men hvor kommer disse målene og verdiene fra? Nå lar vi aktøren ligge til fordel for Parsons teoretiske

fremstilling av samfunnet. Arbeidet utvikler seg nå mot systemteori.

2.3. Funksjonell differensiering

Samfunnet har utvilsomt en stor evne til tilpasning, og går stadig gjennom store endringer. Parsons anerkjenner dette og peker på den funksjonelle differensieringen som samfunnets evolusjon. Det handler om samfunnets evne til å fylle sosiale funksjoner og omfanget av funksjonene. «Hvert enkelt subsystem er autonomt bedre i stand til å fylle sine funksjoner enn når de inngår i en tradisjonell, udifferensiert enhet» (Moe 2009a:92). Slik biologisk evolusjon handler om å tilpasse seg omgivelsene og være den sterkeste handler samfunnsevolusjon også om å tilpasse seg de tilgjengelige ressurser og være best rustet (den sterkestes rett) for å sørge for videre eksistens. Parsons mener samfunn gjør seg best rustet for fremtiden ved funksjonell differensiering.

Funksjonell differensiering er prinsippet for tilpasning på alle nivåer og funksjonsområder. De tradisjonelle familiefunksjoner differensieres ikke bare i nye sosiale systemer (arbeid, skole, barnehage, fritid, helsevesen, etc.). Differensieringen slår også ut i de grunnleggende systemstrukturene – personligheten, sosialsystemet og det kulturelle systemet. Kvinnerollen blir f.eks. ikke lenger en entydig (homogen) rolle (mor, husmor), men et stort antall mulige (heterogene) roller. I det kulturelle systemet differensieres det i økende grad mellom religion, vitenskap, læring, oppdragelse o.l. Integrasjonsbehovet er følgelig ikke bare horisontalt, men også vertikalt mellom de ulike systemformene (Moe 2009a:90).

Dette er tendensen i det moderne, roller avgrenses i stadig større grad, og for Parsons fører dette til større *fleksibilitet og tilpasningsevne*. Evne til fleksibilitet er i stor grad det Parsons vurderer samfunn ut fra. Han mener å finne standardiserte stadier i samfunnsutvikling;

- Primitivt samfunn (patriarkisk og udifferensiert)
- Mellomformer (skrift finnes, begynnende byråkratisering og formalisering)
- Moderne samfunn (i stor grad funksjonelt differensiert, regulert rettstat)

Vi lever i dag i et moderne samfunn og er hittil det mest utviklede. Parsons tilskriver denne suksessen blant annet til marked og demokrati fordi det til nå gir best evne til fleksibilitet. (Moe 2009a)

Samfunnet er dermed en helhet av sammensatte deler som hver for seg er i stand til å utføre sosiale oppgaver mer effektivt slik enn udifferensiert. Samfunnets deler spesialiserer seg på å utføre bestemte sosiale funksjoner. Parsons fremstilling av samfunnet knytter seg til tidligere tankemåter av Èmile Durkheim og Max Weber. Denne måten å fremstille samfunnet på kalles *strukturfunksjonalisme*.

2.3.1. Strukturfunksjonalisme

Definisjon fra sosiologisk ordbok lyder slik:

structural-functional analysis. A methodological and theoretical framework for the analysis of social phenomena in terms of both the structure of the society and the functional relation of its parts. This approach is similar to the perspective of the biologist, who views the operation of the body in terms of both its structural parts and the functions they perform in the total system. Structural-functional analysis presumes that social units (groups, institutions, etc.) that are in interaction mutually influence and adjust to each other, so that through the various social processes, including cooperation, competition, conflict and accommodation, the various groups and segments of a society form a relatively unified social system. Structural-functionalism is essentially synonymous with functionalism. However, the term structural-functionalism usually implies a greater emphasis on the formalistic analysis of the structural aspects of society and social systems (Theodorsen & Theodorsen 1969).

Funksjonalismen sier samfunnet er et system av sammenhengende deler, hvor hver del ikke kan forstås isolert fra de andre delene. Ved endring i en av delene forestiller vi oss at det medfører endring i andre deler av systemet, og til en viss grad en reorganisering av hele samfunnet (Wallace & Wolf 2006). Strukturfunksjonalisme er det samme, men med større fokus på at det er en struktur som ordner personer og sosiale systemer slik at de utfyller hverandre. Det oppstår en rekke utfordringer med denne modellen. Vi skal gjøre rede for hvordan de utfyller hverandre.

2.4. Systemer

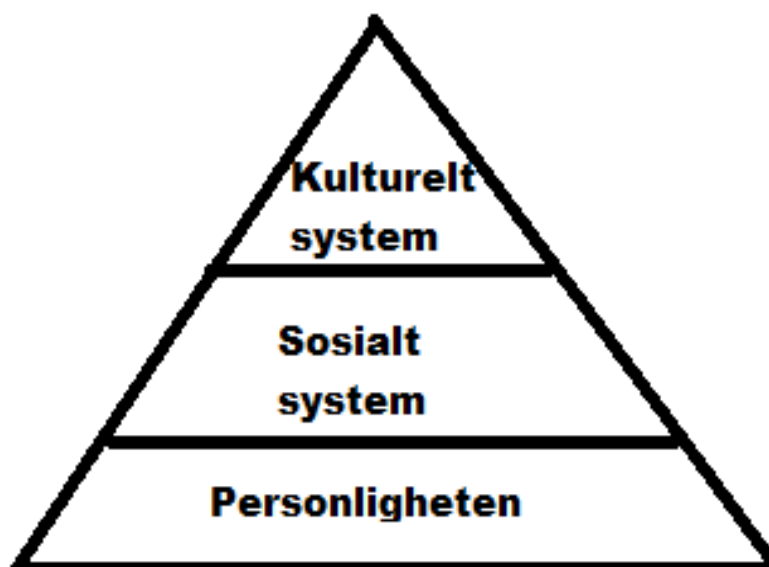
Samfunnet består av systemer mente Parsons. Systemene deles inn i tre nivåer. Før vi redegjør hvordan de utfyller hverandre skal vi introdusere dem:

- *Kulturelt system*; henviser til våre felles verdier, normer og symboler. Dette er helheten av felles oppfatninger som strukturerer all sosial handling i samfunnet.
- *Sosialt system*; henviser til vårt samkvem med andre. All interaksjon mellom mennesker foregår i sosiale systemer, da de bygger på gjensidig avhengige orienteringer og atferdsformer.
- *Personlighet*; henviser til våre tanker og handlinger.

Det er et fjerde nivå som er verdt å nevne; organismen. Organismen beskrives som kroppens utvikling og tilpasning til omgivelsene rundt. Begrepet kommer for øvrig ikke til anvendelse i vår tekst (Moe 2009a).

Vi presenterer de tre nivåene i et hierarki, hvor det kulturelle systemet ligger over alle andre systemer og gir retning til deres orienteringer og oppfatninger. Det neste nivået omfatter ulike former av sosiale system. Det nederste nivået viser til det enkelte mennesket. I sitt vesen er modellen uttrykk for det vi kan betegne som vertikal integrasjon.

Figur 1 – det kybernetiske kontrollhierarki

Dette hierarkiet skal vi anvende flere ganger i denne teksten. Det er vårt analyseverktøy når vi skal fokusere på integrasjon. Parsons presenterer disse tre nivåene i et hierarki, hvor det kulturelle systemet ligger over alle andre systemer og gir retning til deres orienteringer og oppfatninger. Det neste nivået omfatter ulike former av sosiale systemer. Det nederste nivået viser til det enkelte mennesket. Nå skal vi gjøre rede for hvordan de tre systemnivåene utfyller hverandre.

2.4.1. Personligheten

Vi har vært innom hvordan handling består av handlingsorienteringer, altså motivasjoner og orientering mot verdier. Parsons tilskriver handlingsorienteringer *personligheten*. Men disse motivasjonene og orienteringene mot verdier får personligheten fra sosiale systemer.

2.4.2. Sosiale systemer

Sosiale systemer er grupper av mennesker som samhandler. Gruppen fyller en eller flere sosiale funksjoner.

Reduced to the simplest possible terms, then, a social system consists in a plurality of individual actors interacting with each other in a situation which has at least a physical or environmental aspect, actors who are motivated in terms of a tendency to the “optimization of gratification” and whose relation to their situations, including each other, is defined and mediated in terms of a system of culturally structured and shared symbols (Parsons 1951:3).

Denne beskrivelsen av sosiale systemer rommer mange kombinasjoner av aktører som samhandler, men Parsons utdifferensierer videre hvor grad av kompleksitet er det tydeligste skillet. Sosiale systemer er enten *interaksjonssystemer* (to eller flere samhandler), *institusjoner* (formelle, konkrete organisasjoner som bank, skole, sykehus, kirke, familien osv.) eller *generelle samfunnssystemer* som økonomi (summen av banker og andre økonomiske institusjoner) utdanning (summen av utdannelseinstitusjoner), helsevesen (summen av helseinstitusjoner) o.s.v. I sitatet av Parsons

kommer det frem at aktørene samhandler i sosiale systemer som selv er definert og regulert av kulturelt skapte og delte symboler. Sosiale systemer får sin egen dynamikk og mening.

Parsons var mest opptatt av institusjonene, særlig de han mente var samfunnsbærende som skole, bank, sykehus, kirke og familien. For det er disse institusjonene som knytter samfunnet sammen, som utfører de viktigste oppgavene og sørger for at personligheter og sosiale systemer utfyller hverandre. I disse får personlighetene motivasjoner til å handle sammen, men også til å samle seg om felles verdiorienteringer. De sosiale systemene tilbyr dette til personlighetene, i nærmest en uendelig variasjon fra system til system. Slik de sosiale systemene er retningsgivende overfor personligheter, er det et ovenstående system som er retningsgivende overfor de sosiale systemene. Vi går videre til det kulturelle system.

2.4.3. Kulturelt system

Vi minner om figur 1, hvor det kulturelle system befinner seg øverst. Det er fordi det strukturerer hele samfunnet. Det handler om verdier.

The emphasis on fundamental values is the cornerstone of Parsonian theory. The argument behind this, elaborated in Parsons' first major work, is as follows: Mens' actions are neither random nor simply governed by impulse; quite the contrary, they are orderly in the two senses that they do not result in a war of all against all, nor do they vary unpredictably. These two characteristics of order can only exist if all or most members of a society share certain ultimate values which define their goals and prescribe the permitted means for their attainment. These values introduce order and meaning into the conduct of the individual and restrict conflict and chaos in a society (Cohen 1973:105).

Parsons var opptatt av hva som holder samfunn stabile, hvorfor det ikke oppstår konflikter og kaos. Vi snakker om noen få sentrale, samfunnsbærende verdier som angir målsettinger og tillatt atferd i samfunnet (normer). Kulturelle verdier og normer gjelder for alle sosiale systemer og alle personligheter. Her finner vi samfunnets målsettinger: De danner en meningsramme og gir oss en modell for integrasjon, felles kjerneverdier.

I forholdet mellom sosialt system og kulturelt system finner vi et felles sett med språk og symboler som bidrar til, ja i det hele tatt muliggjør, samhandling mellom individer på tross av store individuelle forskjeller.

Vi har nå gått gjennom hvordan samfunnets deler utfyller hverandre, men så vidt vært borti hvordan det er mulig med slik samhold for til tross for differensierte sosiale systemer og ulike personligheter. Vi skal nå fokusere på prosessene og mekanismene hvor integrasjon finner sted. En utfordring for Parsons var å forene de tre systemnivåene – det neste vi tar for oss er derfor rollen.

2.5. Rollebegrepet og sosialisering

Rollen forener, ja integrerer de tre systemnivåene. I den forstand blir derfor dette begrepet helt sentralt i hans modell. Begrepet kommer av rolle som i skuespill, hvor aktøren følger manus, og møter forventninger til ønsket atferd. Altså å gjøre de oppgaver som kreves av skuespillet.

Når aktøren er tilknyttet et bestemt sosialt system ligger det forventninger til atferd. Dette innebærer å forsvare systemets verdier, og være innstilt på å utføre systemets målsettinger. I slike situasjoner kaller vi aktøren for rolleinnhaver. Student er en slik rolle fordi den er tilknyttet utdanningsinstitusjon og dermed ligger det klare forventninger til atferd, som å være motivert til å lære samt å prestere på eksamener. For å gå inn i roller kreves sosialisering.

2.5.1. Sosialisering

Begrepet *socialisering* kan defineres slik:

socialization, the process whereby an individual learns to adjust to a group (or society) and behave in a manner approved by the group (or society). According to most social scientists, socialization essentially represents the whole process of learning throughout the life course and is a central influence on the behaviour, beliefs, and actions of adults as well as of children (www.britannica.com).

Sosialisering er å innta et sosialt medlemskap ved å akseptere roller og verdiene som følger dem. Ved å gjøre verdiene og fellesskapets oppfatninger og handlingsformer til sine egne *internaliseres* man. For Parsons betyr disse begrepene nærmest det samme. De fungerer integrerende mellom menneske og system.

Denne teorien legger i stor grad barndommen til grunn for handlinger, dette beskriver Parsons som *primærsosialisering*. I voksen alder sosialiseres man på ny i forhold til nye systemer og primærsosialiseringen blir satt på prøve. Man trenes i å kunne delta i spesielle systemer som kan ha ulikt verdigrunnlag og målsettinger. Dette er *sekundærsosialisering*. Sosialiseringbegrepet er i stor grad inspirert av psykoanalysen, Parsons tilnærming til andre fagmiljø kommer til uttrykk slik. Han slutter seg til at personligheten består av behovsforutsetninger (Id) som overstyres (av alterego) for å tilpasse seg det sosiale for å få sine behov dekt på best mulig måte. Videre slutter han at aktøren identifiserer seg med den som er objekt for verdier, slik at aktøren kopierer objektets verdier. Slik forstår man institusjonaliseringen som fullendt.

Parsons er veldig opptatt av det som holder samfunnet sammen, integrasjonen. Denne mekanismen finner sted når personligheter møter sosiale systemer. Da utsettes personligheten for sosialisering og *sosial kontroll*. Sosial kontroll er kontrollmekanismen for sosialisering. Ved bruk av sanksjoner korrigeres rolleinnhavere slik at de møter forventninger fra det sosiale systemet.

2.6. Mønstervariablene

Vi skal nå ta for oss et analyseverktøy som Parsons mente kan brukes til å beskrive samfunn, subsystemer og de enkelte roller. Dette er *mønstervariablene* som identifiserer de verdimeslige valg systemer må ta. For Parsons mener at i differensieringen foretas det verdimeslige valg som får konsekvenser. Med fem mønstervariabler hvor det moderne og det tradisjonelle blir ytterpunktene i hver variabel. Denne sontringen avslører Parsons oppgave, som er å beskrive det moderne samfunnet. Måten det blir gjort på er å skille mellom det moderne og det tradisjonelle som ytterpunkter:

1) Affektivitet vs. Affekt-nøytralitet

Her er det snakk om hvorvidt følelser skal være involvert i en gitt situasjon. I et møte med

offentlige institusjoner forventes det lik behandling, f.eks. er habilitet et spørsmål i rettssaker. Hvis en dommer har en form for tilknytning til en av partene i saken er det risiko for at følelser kan være med på å avgjøre utfallet. Rettsvesenet beskytter seg mot slike situasjoner. På den andre siden er det situasjoner hvor følelser forventes å være avgjørende; kjæresten forventer å bli særbehandlet på bakgrunn av følelser som er involvert, som kjærlighet.

2) Diffusitet vs. Spesifisitet

Dette er et spørsmål tilknyttet omfanget av rollen. Arbeidsplassen har vanligvis tydelige skiller for arbeidstid og fritid. I arbeidstiden inntar man arbeidsrollen og det forventes at man ivaretar den med alle sine normer og verdier. I fritiden opphører arbeidsrollen å virke. Foreldrerollen forholder seg annerledes, mor eller far forventes å være tilgjengelig for sitt barn (for eksempel ved sykdom) selv i arbeidstiden hvis nødvendig. Omfanget på rollen er diffus og dette er villet eller av nødvendighet.

3) Universalisme vs. Partikularisme

Her spørres det om det i den aktuelle situasjonen skal fokuseres på lik behandling eller særbehandling. På skolen skal alle elevene i utgangspunktet behandles likt, dvs. universelt. Men noen elever har diagnoser som gir dem adgang til særbehandling, som lese- og skrivevansker.

4) Prestasjon vs. Tilskrivning

På hvilket grunnlag skal aktøren bli vurdert? I utdanningssystemet skal studenten vurderes på basis av akademiske prestasjoner. I familien er det mor og far som bestemmer – i kraft av å være mor og far, ikke nødvendigvis fordi de er flinke foreldre.

5) Selvsentrert vs. Kollektivorientert

Noen situasjoner gjøres på bakgrunn av målsetting. Denne variabelen sier om målene har bakgrunn i egen interesse eller felles interesse. I det frie markedet er målsettingen basert på egen interesse, det skaper motivasjon og mening i handlingen. På andre områder er fellesskapets interesse mer hensiktsmessig, for eksempel er politiske avgjørelser i hovedsak beslutninger som skal ha fokus på fellesskapets beste.

Mønstervariablene menes å være dimensjoner som finnes i alle typer situasjoner, og dermed standardiserte orienteringer som er anvendelige i analyse. For vår del er dette nyttig da

rolleinnhavere må orientere seg etter systemets verdier og forventninger for å være integrerte.

2.7. AGIL-skjemaet

Parsons mener sosiale systemer må ivareta et minimum av funksjoner for å opprettholde et samfunn. Vi snakker her om fordeling og integrasjon. I nyansert form får vi fire dimensjoner sosiale systemer må forholde seg til;

- **Indre systemkrav:** dreier seg om å skille mellom ulike indre systemkrav som det å hindre oppløsning og sikre fordeling.
- **Eksterne systemkrav:** dreier seg om kravet om å tilpasse seg etter ressurstilgjengelighet, eller tilpasning til kulturelle normer og verdier.
- **Instrumentelle:** dreier seg om kravet til praktisk oppgaveløsning som systemet utsettes for, en av disse oppgavene er å frambringe normer og verdier som igjen legger til rette for videre oppgaveløsning.
- **Ekspressive:** dreier seg om målsettinger, at systemet har retning mot nødvendige mål. Målsettingen må formidles til medlemmene, og motivasjon kreves for å få dem gjennomført.

Vi ser kravene i stor grad går ut på beskytte systemet og unngå ustabilitet. Det ser ut til at den beste måten for systemer å overleve på er ved å ha stort fokus på forventninger, d.v.s. normer og verdier og sørge for at alle følger dem. Slik unngås avvik og usikkerhet til fordel for harmoni (Moe 2009a).

De fire dimensjonene utledes til funksjonskrav som blir kjent som *funksjonelle imperativ* som er helt nødvendige for alle systemers opprettholdelse. Disse blir ordnet i et skjema som er kjent som AGIL-skjemaet:

Figur 2 AGIL-skjemaet

	Instrumentell aktivitetsform	Ekspressiv aktivitetsform
Eksternt innrettet	Adaption	Goal-attainment
Internt innrettet	Latency	Integration

De fire aktivitetsformene kan forklares slik:

A) Adaption,

som betyr tilpasning på norsk, er en funksjon som ordner tilgjengelige ressurser utenfra og fordeler dem internt. Her tenker vi ofte på økonomi, som må fordeles blant dem i systemet. Funksjonen er; hva er tilgjengelig, og hvem skal de fordeles på. Prioriteringer må gjøres ved knappe ressurser. Det blir viktig å gjøre noen kriterier for seleksjon, da er det nødvendig med målsetting. For eksempel er det naturlig at et samfunn har flere målsettinger samtidig, men bare ressurser til å oppnå noen av dem. Da må de mindre viktige målsettingene sluses ut. Tilpasningsfunksjonen sørger for dette, slik at de viktigste oppgavene får forrang.

G) Goal-attainment,

betyr mål-oppnåelse på norsk men innebærer ikke bare oppnåelse. Systemet må angi målene selv og finne måter å oppnå dem på. Politikken er i stor grad et beskrivende eksempel på en slik funksjon, men alle systemer må ha målsettinger. Målsetting er viktig i systemer da de besitter en iboende treghet, en motvilje til forandring men hvor situasjonen og omgivelsene til systemet forandrer seg. Et systems tilpasning til nye situasjoner og andre omgivelser er imperativt, og aktiv målsetting av systemet søker å minske avstanden mellom slik systemet har vært og slik det behøver å være.

Et enkelt eksempel kan være en som mister jobben sin. Da vil denne personen ha mindre midler til rådighet, og må sannsynligvis minke forbruket sitt for å sikre at det er midler igjen til de viktigste nødvendighetene. Målsetting som funksjonelt imperativ skiller seg fra de andre ved at denne forholder seg til aktualitet. Den endrer seg til stadighet mens de andre kan sies å være mer eller mindre konstante. Det konstante består i å sørge for motivasjon til å gjøre endringer som er nødvendige for å utføre systemets oppgaver.

I) Integration,

integrasjon på norsk, handler om å motivere medlemmer til å samle seg om systemets felles mål. Jo flere som deler samme oppfatning av måloppnåelse jo enklere blir det å nå målet. Det er av ren nødvendighet at medlemmene samordnes og jobber i fellesskap. Uten integrasjon kan man ikke forvente dette samholdet, dette systemet. I samfunn med høy grad av differensiering sørger integrasjon for at segmenterte personligheter, enheter eller subsystemer tilpasser seg hverandre for effektivt å utføre systemets oppgaver. Tilpasningen skal tjene samfunnet som helhet, og integrasjonens fokus ligger på oppgavene som skal utføres, ikke enhetene som skal utføre dem. Sosialisering er en viktig mekanisme i så måte. Den kan virke på hvilken personlighet som helst.

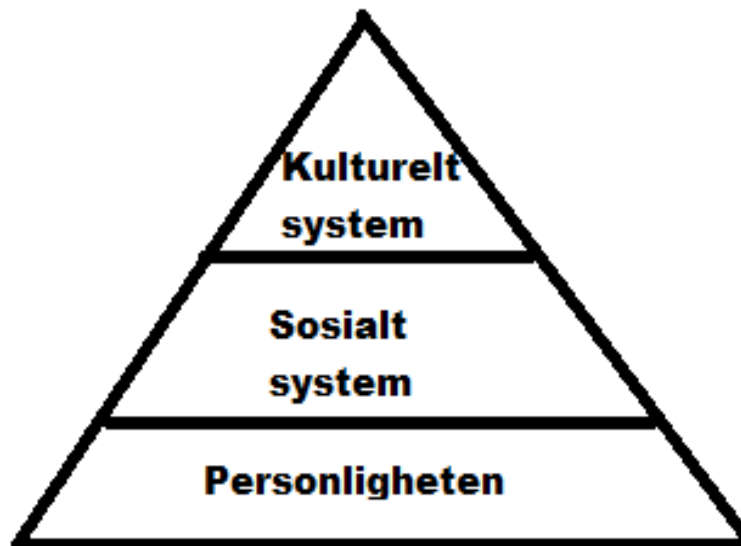
L) Latency,

oversatt som latent tilstand, men handler om strukturvedlikehold eller strukturbevaring. D.v.s. en funksjon som sørger for at medlemmer holder seg til gjeldende normer og verdier som er egnet for oppgaveløsning. Avvik fra normer og verdier tenkes å vanskeliggjøre oppgaveløsningen og vil aktivt forebygges og sanksjoneres gjennom sosial kontroll. To aspekter er verdt å nevne i forbindelse med dette funksjonelle imperativet. For det første handler det om normative mønstre, at deres adekvate struktur ikke tillates å endres uten videre. Det er hensiktsmessig å bevare viktige funksjoner. Det andre aspektet omhandler institusjonalisering, en streben etter å motivere individer til å gjøre systemets verdier til sine egne (Moe 2009a).

Denne strukturfunksjonalismen er som tidligere skissert hierarkisk oppbygget slik at det kulturelle system ordner samfunnet ovenfra – på sosiale system og videre til personligheten. Men det er likevel en nødvendig virkning nedenfra og opp i form av ressurstilgang som har mye å si for målsetting. (Moe 2009a) For eksempel vil et samfunn med rikelig ressurstilgang tenkes å ta seg råd til «høyere» eller mer kostbar standard på verdier og normer. Et samfunn med meget begrensede ressurser vil tenkes å standardisere normer og verdier som gjør størst mulig utnytte av ressursene og heller unngå kostbare funksjoner.

AGIL-skjemaet hadde sitt opphav som analyseverktøy for sosiale systemer. Parsons mener skjemaet kan anvendes på alle typer levende systemer generelle som spesifikke. Økonomien er et instrumentelt sosialt system, men som selv må oppfylle de funksjonelle imperativ. Politikk er et ekspressivt sosialt system, men må som økonomien også oppfylle de funksjonelle imperativ. Instrumentelt eller ekspressivt, religion, utdanning, familien, rettsystem, arbeidssystem, alle må oppfylle kravene. Vi ser dermed strukturalismen står veldig sterkt i Parsons beskrivelse av samfunn.

Vi kan spørre oss hva personligheten har å tjene på en slik ordning. Vi skal ha et gjensyn av figur 1:

Vi skal se litt på hvordan nivåene virker på hverandre.

Det kulturelle system byr på verdier og orienteringer som er felles for hele samfunnet, det vil si de sosiale systemer og igjen personligheten. Dette er et ovenfra-og-ned perspektiv, en hierarkisk ordning. Personligheten vil, siden kulturen tilbyr og ordner dette, kunne tre inn i roller i de sosiale systemer. Personligheten vil også oppleve identitet som kulturen tilbyr, men også integrasjon. Ved at personligheter inntar roller vil de påvirke rollefordelingen selv over tid. Identitet og integrasjon er også gjenstand for endring ved at personligheter virker på dem over tid. Dermed struktureres ikke samfunnet ensidig ovenfra-og-ned, men også nedenfra-og-opp, en sirkulær prosess som muliggjøres i stor grad takket være integrasjon.

2.8. Generaliserte medier

Nå skal vi gå inn på hvordan ulike systemer forholder seg til hverandre, også subsystemer. Parsons gir oss *teorien om generaliserte kommunikasjonsmedier*. Medier som penger, makt og status har en sentral betydning i strukturfunksjonalismen ved at de fremstår som generelle, nøytrale og kontekstavhengige. De er ”tause medier” som blir forstått gjennom sin egen form eller symbolisering. Parsons mener det er fire ulike medier for kommunikasjon:

- **Penger** (funksjon: tilpasning)
- **Makt** (funksjon: måloppnåelse)
- **Innflytelse** (funksjon: integrasjon)
- **Verdibinding** (funksjon: kultur)

Penger er medium for tilpasning, makt er medium for måloppnåelse, innflytelse er medium for integrasjon og verdibinding er medium for kultur. Vi ser dette er funksjoner som minner om AGIL-skjemaet: Penger er økonomiens medium, makt er politikkenes medium, innflytelse er integrasjonens medium og verdibinding er strukturvedlikeholdets medium.

Men de funksjonelle imperativ må være tilstede i alle systemer. De generaliserte medier er generelle symboliseringer som kan anvendes av alle sosiale systemer. Vi har fire medier – og dermed snakker vi om fire systemer som fungerer særegent. Det økonomiske system anvender symbolet penger. For at penger skal fungere godt som symbol fordrer det hovedsakelig to krav; tillit til og fleksibilitet av mediet. Det vil si bytteverdien til penger må anerkjennes av de ulike parter som anvender dem. Videre må penger kunne anvendes på ulike områder og det gjør penger. Derfor fungerer det godt som medium for tilpasning (Moe 2009a).

Det tenkes å være slik med alle fire medier men teorien møter problemer mye på grunn av de ulike egenskapene til mediene. Penger kan fint måles mens makt, innflytelse og verdibinding er langt vanskeligere å måle. De samvirker med kulturelle normer og verdier da det er helt nødvendig at medlemmene anerkjenner mediene og tillegges symbolsk verdi. Kulturen vil på funksjonalistisk vis gjøre viktige medier til verdier i seg selv, slik penger og makt er i dag. Vi skriver det er funksjonalistisk fordi jo mer status (tillit) penger har desto større stabilitet har økonomien og dermed samfunnets evne til å utnytte tilgjengelige ressurser og fordele dem internt. Det er av ren nødvendighet.

Parsons mener makt er sunnhetstegn for samfunn. Det vil si jo mer makt makthaverne blir tildelt, jo mer fleksibelt og levedyktig er det. Det er uklart i hvilken grad Parsons forstår makt. Det opplagte er demokratisk valgte politiske partier, og slik kan vi forsvare at jo mer makt en regjering har jo mer handlekraftig og fleksibel er den. Makt som ikke er formelt regulert, og skjult makt o.s.v. er faktorer som Parsons ikke skriver mye om. Derfor er det problematisk å generalisere makt utenfor formelle prosesser. Innflytelse fungerer som generalisert medium for integrasjon. Innflytelse kan anvendes overalt i sosiale systemer og har derfor fleksibilitet, men kan være vanskelig å skille fra makt (Moe 2009a).

2.9. Oppsummering av Parsons

Samfunnet består av ulike systemer, med tre systemnivåer som beskrives som det kybernetiske kontrollhierarki. Denne modellen beskrives som Parsons versjon av strukturfunksjonalisme.

Funksjonelt differensierte systemer sørger for at det moderne samfunn kan opprettholde omfattende sosiale funksjoner. Men det kreves at de ulike systemer samordnes slik at de sammen fungerer som helhet. Integrasjon samordner de ulike systemene til hverandre og kan gjøre dette fordi det er et funksjonelt imperativ som kreves av systemer. AGIL-skjemaet gir systemene tre andre funksjonelle imperativ i tillegg til integrasjon: tilpasning, mål-oppnåelse og strukturbevaring. Parsons hadde ufravikelig tro på systemenes evne til samhold, ved at personligheter sosialiseres inn i roller. I sosialisering foregår integreringen av mennesker. Parsons systemteori er i det hele tatt en stor integrasjonsmodell. Han gjør integrasjon til et sentralbegrep og en grunnleggende kvalitet ved samfunnet.

2.9.1. Kritikk

Det mangler ikke på kritikk av Parsons systemteori. Moe (2009a) skriver at selv om hans arbeid ble svært betydningsfull i etterkrigstidens sosiologi så møtte Parsons heftig kritikk i samtid. Noe av kritikken gjaldt hvordan systemteorien ser ut til hovedsakelig å internalisere personligheter på et veldig patriarkalsk vis. I tidligere deler av teoribyggingen var ikke Parsons villig til å gi opp

personlighetens evne til fri handling. Men i hans senere arbeid er ikke slik voluntarisme særlig til stede. Dessuten har ikke denne systemteorien rom for konflikter. Det som skjer ved konflikter er at kaos oppstår og uten gjenopprettelse av stabilitet og harmoni vil samfunnet, i følge Parsons, oppløses.

Annen kritikk retter seg mot helhetsbildet av Parsons systemteori. Den starter med et handlingsbegrep som utledes til et stadig mer omfattende begrepsverk. Spørsmålet er hvorvidt teorien holder som systemteori. Den fikk stor betydning både for sosiologi og sosialt arbeid, men det er rom for videre utvikling. Slik teorien er utformet kan vi stille oss kritiske til hvordan rollene fordeles. Kvinner er hovedsaklig forbeholdt ekspressive roller, menn instrumentelle. Avvik fra slik rollefordeling er nettopp avvik og konflikt i Parsons systemteori og krever sanksjoner. Men det er ikke slik vi kjenner verden i dag.

Parsons virker i høy opptatt av samfunnsorden, hva som tross alle motsetninger limer samfunnet sammen. Dermed er begreper, funksjoner og struktur tvingende elementer i systemteorien men kanskje ikke i tilfredsstillende grad utarbeidet. Vår kritikk retter seg spesielt mot vagheten i begrepet integrasjon. Det er et funksjonelt imperativ, og funksjonen beskrives som felles orienteringer og samhold. Vi kan hevde Parsons svarer sitt eget spørsmål slik; det limet som holder samfunnet sammen befinner seg delvis i det kulturelle system og delvis i integrasjonsfunksjonen.

3. Integrasjon i funksjonalistisk perspektiv

3.1. Innledning

Vi oppsummerte forrige kapittel med at Parsons teori er en eneste stor integrasjonsmodell. Integrasjon er et nøkkelbegrep i hele hans arbeid som er avgjørende for at et samfunn skal kunne fungere. I dette kapitlet skal vi diskutere i hvilken grad innvandrere må integreres. Vi kommer til å gjøre noen eksempler på det underveis.

Integreringen foregår gjennom sosialisering, vi begynner med å gjøre rede for dette for så å diskutere de konkrete kravene og frihetene som ligger i sosialisering. Deretter fokuserer vi på krav fra det kulturelle systemet og problematiserer dette. Vi inkluderer generaliserte medier i diskusjonen da disse er knyttet til det kulturelle systemet.

Etter dette diskuterer vi og problematiserer forholdene mellom de ulike systemnivåene personligheten, de sosiale systemene og det kulturelle system. Vi avslutter med en diskusjon på sosial kontroll som er samfunnets mekanisme for å sikre at medlemmer møter atferdsforventninger.

3.2. Sosialisering

Sosialisering omhandler prosessen individer inngår for å leve i fellesskap med andre. Det fordrer at individet inntar fellesskapets normer og verdier, og gjør dem til sine egne slik de kommer til uttrykk gjennom forventninger til roller. Når individet betrakter normene og verdiene som sine egne snakker vi om internalisering.

Vi presenterer en figur som skiller ulike former for sosialisering og redegjør for dem:

Figur 3 Sosialisering

Sosialisering	Primær	Sekundær
Formell	Barnehage, skole	Fagutdanning, jobbtrening
Uformell	Familie og venner	Organisasjoner, idrett, kolleger

Primærsosialisering (opplæring i morsmål, barnehage, grunnskole, allmennkunnskap i generell form) foregår først og fremst i familie, barnehage og skole. Dette er grunnleggende kunnskap for å beherske deltakelse i samfunnet. Begrepet henviser hovedsakelig til barns oppvekst. En definisjon fra en sosiologisk ordbok lyder:

Primærsosialisering er en prosess som foregår i barns tidligste leveår. Den viktigste rammen om prosessen er familien. Prosessen dreier seg om å lære grunnleggende normer og verdier i kulturen barnet tilhører. Primærsosialiseringen innebærer også å oppøve evnen til å oppfatte og tolke ulike former for kommunikasjon, f.eks. språklige signaler fra omgivelsene, og selv å kunne sende de riktige svarene. Prosessen dreier seg således bl.a. om å lære sitt morsmål (Korsnes 2008).

Videre sies det at:

En sentral dimensjon ved primærsosialiseringen er at selv om menneskebarnet er født med klare, sosiale tilbøyeligheter, må det oppleve stabile og tillitskapende relasjoner til et forholdsvis lite antall voksne for at det skal kunne knytte seg til andre mennesker. Prosessen dreier seg om å utvikle vilje til å gå inn i, og å ta ansvar for å opprettholde, bånd til andre. I tillegg dreier prosessen seg om at barnet skal bli tillitsfullt og trygt nok til å våge å fremsette egne meninger og krav (ibid).

Det problematiske med primærsosialisering blant innvandrere er at den er knyttet til et annet samfunn. Avsluttes primærsosialiseringen i overgangen fra ungdom til voksen eller er dette en livslang prosess? Gjennom et livsløp går også voksne gjennom omstillinger som krever at de må

lære nye signaler, og knytte seg til andre mennesker. Voksne må etter omstillinger på ny oppnå trygghet til å fremme egne meninger og krav.

Det som hovedsakelig skiller barn fra voksne i slik sosialisering er at barn lærer dette for første gang. Slik kan det tenkes at de første normer og verdier som internaliseres ikke lar seg rokke uten videre. Personligheten står også overfor det primære funksjonskravet *strukturbevaring*, altså verdier som er viktige å bevare. Samfunnet krever heller ikke at innvandrere forkaster sine verdier, men de skal kunne beherske å forsvare andre verdier når de inntar roller, det sosiale systemets verdier.

I definisjonen på primærsosialisering ser vi flere forhold som voksne innvandrere må gjennom i en ny kultur. Det handler om å oppøve evnen til å oppfatte og tolke ulike former for kommunikasjon, og å lære normer og verdier i kulturen innvandreren tilhører. Også voksne må bli tillitsfullt og trygge nok til å våge å fremsette egne meninger og krav i ny kultur. En *resosialisering* kreves fra samfunnet, og vi finner en slik funksjon blant IMDIs hovedoppgaver: ”Sikre god gjennomføring av opplæring i norsk og samfunnskunnskap for nyankomne innvandrere” (www.imdi.no).

Sekundærsosialisering er eksponering for ny kunnskap som gjerne er knyttet mot spesielle systemer (jobb, organisasjoner). Dette er fortrinnsvis utdanning- og jobbsosialisering som hører til voksenlivet. Men skillet mellom primær- og sekundærsosialisering er diskutabelt. Integrering av voksne innvandrere kan ikke utelukkende baseres på sekundærsosialisering. Vi ser på en definisjon på sekundærsosialisering fra den tidligere nevnte sosiologiske ordboken er som følger:

Sekundærsosialisering betegner den sosialisering som foregår i ungdoms- og voksenlivet. Den innebærer at personer lærer hvilke normer og verdier som er viktige innenfor ulike samfunnsinstitusjoner som skolen, arbeidslivet, politikken og organisasjonene. Videre innebærer prosessen at det enkelte samfunnsmedlem tilegner seg visse innsikter samt lærer å beherske spesifikke ferdigheter slik at hun/han kan utføre ulike typer oppgaver på en tilfredsstillende måte. Viktige sosialiseringssituasjoner kan være lærere, arbeidsledere, medelever eller arbeidskamerater. Forholdet mellom personene i sekundære sosialiseringssituasjoner er basert på interesse for å løse felles oppgaver. Det er ofte preget av en viss distanse, fordi personene i større eller mindre grad er utskiftbare for hverandre.

Sekundærsosialisering finner sted både når et individ trer inn på nye arenaer, f.eks. bytter arbeidsplass, eller skifter fra en posisjon til en annen innenfor samme organisasjon. Begrepet kan også brukes til å betegne aldersbestemte overganger,

f.eks fra skoleelev til student eller fra arbeidstaker til pensjonist (Korsnes 2008).

Ved sekundærsosialisering foregår det en prosess hvor personligheten må ta stilling til verdier som vi finner i mønstervariablene. Dette tar form som en rolleforhandling knyttet mot et spesielt system, for eksempel mor som begynner i jobb som førskolelærer. Denne personligheten må da avveie tradisjonelle verdier mot moderne, og hvis vellykket kan vi da forvente visse holdninger til mor i jobb som skiller seg fra mor når hun ikke er i jobb. Evnen til å beherske rolleskiftet er avgjørende for integrasjon i det moderne samfunn.

Det moderne samfunnets effektivitet, eller suksess, avhenger av institusjoner som barnehage, skole, utdanning og arbeid. Trening i å beherske rolletilknytning til disse systemene virker imperativt for det enkelte menneske. Frivillige organisasjoner er blitt viktige aktører i samfunnet, det er en arena for utprøving av roller. Hvis man ikke behersker rollen får det ikke store konsekvenser og man tillates å prøve ut andre. I organisert idrett er det viktig å møte til korrekt tid for eksempel, enten det er langrenn, fotball eller noe helt annet. I det moderne samfunn er det å møte opp til riktig tid viktig lærdom for barn, men også for voksne innvandrere.

Det heter i ordboken at sekundærsosialisering finner sted når et individ trer inn på nye arenaer. Her ser vi oss nødt til å kombinere elementer fra både primær- og sekundærsosialiseringen. Selve prosessen tar form som sekundærsosialisering da læringsforholdet vil være preget av en viss distanse. Men innholdet i opplæringen vil bære preg av primærsosialisering. Ved innvandring falmer skillet mellom de to formene.

3.3. Sosialisering av innvandrere

Med grunnlag i skjemaet for sosialisering (figur 2) kan vi si noe om forholdet mellom mangfold og krav til tilpassing. I den formelle sosialiseringen ligger det flere integrasjonskrav som ikke kan ignoreres for at samfunnet skal opprettholde harmoni og sin struktur. Dette er viktig for oss da det sier noe om i hvilken grad innvandrere må integreres. Strukturfunksjonalismen krever en tvingende formell sosialisering på sentrale samfunnsmessige områder. På den andre siden tillater den stor individuell frihet i den uformelle sosialiseringen. Uformell sosialisering møter i prinsippet kun begrensninger fra samfunnets lovverk. Det kreves at man følger uformelle normer og verdier, men

man står fritt til selv å velge grupper med normer og verdier som samsvarer med personlighetens. Dermed tillates stor variasjon i samfunnet i det sivile liv, på forutsetning at man møter integrasjonskravene i formell sosialisering. En uniformert politikvinne skal som følge av det ikke ha på seg burka i tjeneste da denne ikke inngår i uniformen, men står fritt til å være kledd i burka når hun ikke er i tjeneste.

Vi ser for oss en innvandrerfamilie og beskriver hvordan den integreres gjennom sosialisering: Mann, kone, en datter og en sønn fra et annet samfunn. Datter og sønn lar seg integrere ved å delta i barnehage og skole. Skoleplikten sikrer medlemskap for barna og formell primærsosialisering. Videre tilbyr skolen kunnskaper og ferdigheter med tanke på sekundærsosialisering, for barna er først og fremst organisert idrett aktuelt. Denne sosialiseringen er generell for alle barn og krever ikke spesielle tiltak.

Med foreldrene er det en annen sak. De er allerede primærsosialiserte og institusjonalisert mot et annet samfunn. Dermed er det nødvendig med en form for *resosialisering*⁷. Samfunnet har tiltak rettet mot slik resosialisering. To av IMDis hovedoppgaver lyder: «Informere nyankomne innvandrere om rettigheter og plikter» og «Sikre god gjennomføring av opplæring i norsk og samfunnskunnskap for nyankomne innvandrere» (www.imdi.no). Usikkerheten ligger spørsmålet om tiltakene er tilstrekkelige. Det fins eksempler på innvandrerforeldre ikke tillater barna å gå i barnehage, idrett m.m. Slike handlinger undergraver sosialiseringen og samfunnet bør reagere for å beskyttes. På den andre siden sier teorien det like gjerne kan være sosiale systemer som undergraver sosialiseringen ved ikke å tilby tilstrekkelig med adekvate offentlige tilbud. Vi prøver AGIL-skjemaet på familien:

---

⁷ Vi mener her at aktøren utsettes for kulturelle verdier og normer som skiller seg fra tidligere sosialisering.

Figur 4 Funksjonelle imperativ (AGIL) for familien som sosialt system

A: Tilpasning til språk og kultur i barnehage, skole, jobb og fritid.	G: Måloppnåelse. Hva (verdier, normer) skal barna lære og hvordan (lærere, imamer eller andre).
L: Strukturbevaring, religiøse og kulturelle forhold som er viktige for familien å bevare.	I: Integrasjon. Hvilke sosiale systemer det er greit for familien å være medlem i.

Måloppnåelse er eksternt rettet, og institusjoner kreves til en viss grad å tilpasse seg familiens målsettinger. På den andre siden må familien selv tilpasse seg (A) de sosiale systemene. De internt rettede funksjonskravene angår familien. Noen verdier og kultur (L) fra sitt opprinnelige samfunn kan være viktige for familien å verne om. Innad i familien er det kanskje en konsensus (I) på hvilke aktiviteter det er greit å delta i, eksempelvis vil det for en muslimsk familie neppe være akseptabelt å delta i konfirmasjonsundervisning da dette kan oppfattes som å spotte Islam.

Problemer oppstår når strukturbevaringen går ut over formell sosialisering, som å tilbakeholde barnet sitt fra svømmeundervisning fordi familien ikke tillater å blande kjønn. Hvis svømmeundervisningen blir kjønnsdelt er det da skolen som tilpasser seg familiens krav om strukturbevaring, og muliggjør at skolen kan oppfylle sin sosiale funksjon som er undervisning. Det problematiske med en slik tilpassing er at den kommer i konflikt med en viktig kulturell verdi i samfunnet; likhet mellom kjønn. Hvis samfunnet fortsatt holder likestilling høyt kreves en reaksjon mot skolen, ellers kommer samfunnet i ubalanse i følge teorien. For skolen er en del av den formelle primærsosialiseringen (se figur 3), derfor krever strukturfunksjonalismen at den må gjennomføres for å verne om kulturelle verdier. Skolen kan derfor gjøre en reaksjon mot familien som bryter skoleplikten hvis de tilbakeholder barnet fra svømmeundervisning.

3.4. Det kulturelle system

Vi tar nå for oss det kulturelle system, som Parsons mener må internaliseres på personlighetene som for vår del er innvandrere. Det vil si voksne som har gått gjennom en annen primærsosialisering. Det kulturelle system er av stor betydning, det angir normer, verdier og atferdsforventninger til både sosiale systemer og personligheter.

I første omgang krever dette at innvandrere skal møte samfunnets rolleforventninger til kulturelle verdier, normer og atferdskrav. Dette er et minstekrav, men ved å gjøre dem til sine egne og forvente det samme av andre sørger for harmoni og styrker samfunnet. Men dette må vi se på som valgfritt utenfor roller tilknyttet formell sosialisering.

3.4.1. Verdier

I det moderne samfunnet er en slik verdi *frihet* i form av ytringsfrihet, trosfrihet og organisasjonsfrihet. Andre er frihet til selv å velge utdanning og jobb, samt ektefelle. Kulturelle verdier henspiller for eksempel til demokratiet, som igjen medfører ytringsfrihet, en sentral verdi for Norge som et moderne samfunn. Dette gjenspeiles i en av Integrasjons- og mangfoldsdirektoratets (IMDi) hovedoppgaver som er å «Bidra til å øke valgdeltagelsen blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre ved valg» (www.imdi.no). Uansett hva innvandrere selv måtte mene er de nødt til å innrette seg etter demokratiske verdier, blant annet ytringsfriheten. Eksempelvis må muslimer i Norge akseptere karikaturtegninger av profeten Muhamed. På den andre siden beskytter dette samfunnet også religionsfrihet, og det kan med grunnlag i denne verdien argumenteres for at slike tegninger ikke skal aksepteres. Det avgjørende spørsmålet blir hvilken av verdiene som har forrang, ytringsfrihet eller religionsfrihet? Andre eksempler kan være ”verdens beste land å bo i”, ”verdens mest likestilte land” o.s.v. Slike utsagn forventes det at medlemmene skal verne om. Hva som angir de korrekte forestillingene kommer delvis fra politiske og administrative institusjoner, men også massemedia og kunst bidrar til å påvirke dette bildet.

3.4.2. Normer

Normer er kriterier for tillatt atferd, dette for å sikre tilstrekkelig lik atferd blant medlemmer i grupper for å muliggjøre samhandling. De tar form som ensartede regler og retningslinjer for vurdering av atferd mot dem, særlig i bestemte sammenhenger som krever tydelig bestemt atferd. Normbrudd fører til ulike former for sanksjoner.

Kulturelle normer er både *formelle* (lover) og *uformelle* (skikk, usagte regler). De formelle reguleres i institusjoner som domstolene og rettsvesenet. Dette er tydelig definerte normer og vi finner det ikke nødvendig å diskutere dem nærmere. Men i mange situasjoner gjelder uformelle normer. For eksempel kan det i en familie ikke være tillatt å gå med sko innendørs, mens nabofamilien tillater det. Samfunnsmessige uformelle normer kan for eksempel være høflig tiltale til fremmede, hvordan man hilser (håndtrykk med påfølgende utsagn: ”Hyggelig!”).

3.4.3. Norges kulturelle verdier og normer

Det problematiske er usikkerheten i uformelle kulturelle normer. Er det å stille opp på dugnad en viktig kulturell verdi, og i så fall en kulturell norm som utløser sanksjoner ved normbrudd? Eller å kunne nasjonalsangen, gå på ski, spise kjøttkaker? Er det nasjonalromantiske selvbildet, som å gå tur i fjellet eller til hytta, viktig å internalisere på innvandrere?

Sosialantropolog Anne Ellingsen gir oss i kronikken ”Norske verdier” en ledetråd hvilke som er viktige for nordmenn. ”Nordmenn identifiserer seg ofte med verdier som er nedfelt som rettigheter i Grunnloven, som ytringsfrihet, demokrati, likestilling og religionsfrihet.” Senere i teksten skriver hun: ”Det er en personlig sak om man foretrekker skigåing og rakfisklag, eller salsadans og karrispising. Derimot må alle slutte opp om de sentrale verdiene den norske nasjonen er tuftet på” (www.document.no). Kronikken ser ut til å verne om formelle verdier og normer, mens uformelle blir omtalt som en personlig sak. Vi slutter oss til denne forståelsen. Vi henviser igjen til figur 3 og argumenteringen rundt formell sosialisering. Funksjonalismen krever at innvandrere internaliserer formelle verdier og normer, men ikke uformelle.

3.5. Felles sett med språk og symboler

For at medlemmer med store individuelle forskjeller skal kunne samhandle kreves et felles språk og sett med symboler. Dette betyr at samfunnet har et offisielt språk alle medlemmer bør beherske muntlig og skriftlig for effektiv interaksjon. Symboler, på skilt, i form av tall, tekst eller illustrasjoner forekommer stadig viktigere i moderne samfunn. Kvaliteten ligger i at symboler lett oppnår universell betydning. Symboler som sier oss at her er røyking forbudt, eller WC gjerne med et omriss av en herre eller en dame kan nesten ikke misforstås. Felles språk er viktig, men dagens samfunn tilbyr og krever ofte beherskelse av flere språk. I gjeldende samfunn er det for eksempel flere offisielle språk; nynorsk og bokmål. I avgrensede geografiske områder er samisk enda et offisielt språk. Denne tilstanden virker å komplisere, eller differensiere, det kulturelle system. Men dette er en annen sak. Beherskelse av flere språk øker sannsynligheten for at man kan delta i flere ulike sosiale systemer, altså økt sannsynlighet for integrasjon. Men vi skiller mellom hovedmål og fremmedspråk. Fremmedspråk lærer man i prosesser som henskrives til sekundærsosialisering.

Beherskelse av samfunnets språk og symboler er således helt nødvendig for integrasjon.

Innvandrere som er fremmede for samfunnets offisielle språk må derfor opplæres i et av dem. Selv om man behersker engelsk som majoriteten av vårt samfunn gjør, er det ikke tilstrekkelig for formell sosialisering, bare uformell. Vi henviser igjen til figur 3, og diskusjonen om krav til tilpassing. Det moderne samfunnet krever en tvingende formell sosialisering, det er ikke nok å tilby norskundervisning, det er et funksjonalistisk krav. Uten språket kan ikke innvandreren møte krav fra viktige institusjoner som barnehage og skole. Sosialiseringssprossene vil være fåfengt uten språkforståelsen.

3.5.1. Generaliserte medier

Teorien om de generaliserte medier kommer noe vagt fram i teksten. Parsons ble kritisert for utydeligheten i mediens framstilling. Men likevel er de en viktig del av Parsons helhetlige teori fordi mediene er generelle, og anvendelige i alle typer sosiale system. Da de er fleksible og lett anvendelige gjør kulturen viktige medier til verdier i seg selv, slik penger er i dag. De får dermed noenlunde samme betydning som kulturelle verdier, og dermed kreves det at disse også inngår i sosialiseringen.

Siden teorien tilstreber harmoni er det av streng nødvendighet at medlemmer anerkjenner mediene og tillegger dem symbolsk verdi. Jo større symbolsk verdi, desto mer harmonisk er samfunnet sier teorien. Samfunnet krever derfor at medlemmer anerkjenner og tillegger symbolsk verdi til: *penger* som medium for funksjonen tilpasning, *makt* som medium for funksjonen måloppnåelse, *innflytelse* som medium for funksjonen integrasjon og *verdibinding* som medium for funksjonen kultur.

Selv om det er vanskelig å måle hvorvidt medlemmer anerkjenner og tillegger mediene symbolsk verdi, er det ikke vanskelig å forstå hvorfor mediene er viktige. Penger er virkelig et godt medium for å tilpasse systemer til omgivelsene og muliggjør effektiv fordeling, makt er essensielt for å gjennomføre målsettinger o.s.v.

Innflytelse er noe uklart, men det kan tenkes at medlemmet med innflytelse lar seg letter integrere i det sosiale systemet enn medlemmet uten innflytelse. Er det forskjell mellom norske og innvandrere når det kommer til innflytelse? Vi kan tenke oss at norske lettere lar seg integrere i sosiale systemer på grunn av deres ”naturlige” kunnskap om dem siden det er og har vært deres omgivelser over lang tid. For å lette integreringen av innvandrere vil økt innflytelse være adekvat fremgangsmåte. Fra det sosiale systemets side er dette gunstig da innvandrerene lettere lar seg internalisere. En slik form for integrering ser vi i institusjoner som eksplisitt etterspør mennesker med innvandrerbakgrunn (politi, sosialarbeidere o.s.v.). Med økt innflytelse kan innvandrere for eksempel gjøre religion til et viktigere tema innenfor institusjonene, som igjen øker deres evne til å fylle sosiale funksjoner som i økende grad krever sensitivitet overfor religion. Dette er et konkret eksempel på endring av samfunn. På grunn av innvandring kreves det endring i institusjonene. Deres sosiale funksjoner endres til å omfatte for eksempel større sensitivitet på religion, men også andre verdier.

Verdibinding minner om tradisjoner, bevaring av kultur. Mange innvandrere tillegger blant annet kultur og religion stor verdi som vi akkurat har diskutert. Dette generaliserte mediet er i så fall en stor ressurs og kan som allerede nevnt anvendes i alle typer sosiale systemer. Bruk av dette mediet tillater dermed i stor grad kulturbevaring selv som rolleinnhaver. Her kan det dog oppstå konflikter. Vi har diskutert at den formelle sosialiseringen er tvingende, men ved anvendelse av verdibinding kan det tvingende elementet løses noe opp. Eksemplet på kjønnsdelt svømmeundervisning må nå nyanseres: Hvis samfunnet kommer med reaksjoner på skoler som tillater kjønnsdeling kan innvandrerfamilien støtte seg på dette generaliserte mediet, og hevde sine tradisjoner. På den andre siden er det for skolen viktig at innvandrerfamilien anerkjenner den gjeldende kulturen, og at den er en verdi i seg selv bidrar til stabilitet i samfunnet.

3.6. Roller – forholdet mellom personligheten, det sosiale og kulturelle system

Nå skal vi se på møtet mellom personligheten og det sosiale system og hvilke integrasjonskrav som ligger til grunn. Sosiale systemer må tilby medlemmet en rekke ting: Motiv for i det hele tatt å være en del av systemet er viktig. Det mest fremtredende eksemplet er institusjoner som tilbyr arbeid, dette er vårt eksempel. Lønn et ledende motiv for arbeidstakeren. Videre må det tilby behov, mening og identitet for å delta, og arbeidsplassen kan henviser til at de fyller en viktig funksjon i samfunnet og behøver flere mennesker for å dekke funksjonen adekvat. Dermed er det en større mening ved å arbeide der; det tjener samfunnet. Av dette følger identitet til arbeidsplassen, at stillingen er av betydning for at bedriften skal gå rundt. Tittel på stillingen er arbeidsplassens anerkjennelse av både behovet og identiteten av den som fyller den.

Dette tilbys av arbeidsplassen som sosialt system. På den andre siden må personligheten møte en rekke krav fra den. Arbeidstakeren må være motivert for å jobbe og utføre de oppgaver som man blir pålagt. For å kunne gjøre dette kreves kunnskaper om arbeidsplassen og funksjonen de fyller. Men å vite hva og hvordan man skal gjøre oppgavene er ikke nok. Man må besitte tilstrekkelig med ferdigheter slik at utførelsen svarer til bedriftens forventninger. Opplæring i disse kunnskapene og ferdighetene hører til formell sekundærsosialisering. For å delta i opplæringen kreves ikke alltid, men som oftest beherskelse av normer og verdier som hører til formell primærsosialisering. Fremtredende eksempler er språk, symboler og kulturelle verdier som lik behandling.

Vi kan se på *rollen* som et gjensidig forhold som tjener begge parter. Likevel må vi vektlegge at det er gjennom rollene individet konkret møter samfunnets verdier, normer og atferdsforventninger.

Det er vanskelig å tenke seg at voksne mennesker utelukkende sosialiseres mot spesielle systemer. Med bakgrunn i figur 1, det kybernetiske kontrollhierarki, synes det som et krav at alle personligheter *resosialiseres* ved endring av det kulturelle system. En slags oppdatering på nye målsettinger som fortløpende oppstår i et moderne samfunn.

3.6.1. Sosiale systemer og det kulturelle system

Når personligheten møter systemets krav og blir medlem, må medlemmet bidra til systemets integrasjonskrav som vi finner i AGIL-skjemaet. Men dette er først og fremst systemets ansvar: Integrasjon handler om å motivere medlemmene til å samle seg om systemets felles mål. I dette utsagnet er det flere underliggende krav til sosialisering; det handler om å internalisere systemets normer og verdier. Vi diskuterte tidligere at personligheter i sin fritid står fritt til selv å velge grupper med normer og verdier som samsvarer med deres egne. Det tillates dermed at organisasjoner er svært differensierte. For eksempel fins det innenfor samme samfunn organisasjoner med rasistisk orientering, men også antirasistiske. Strukturfunksjonalismen krever at også disse integreres seg i mellom og mot det kulturelle system. I Norge er antirasisme en kulturell verdi, og således oppstår det konflikt med eksistensen av organisasjoner med rasistiske orienteringer. Men organisasjonsfrihet er også en kulturell verdi som forsvare en slik organisasjon. Dette kompliserer konflikten ytterligere.

Strukturfunksjonalismen krever at den formelle sosialiseringen reguleres strengt for å fungere effektivt. Dette har vi konstatert, men også at det ikke er nødvendig å forsvare normene og verdiene utenfor rollen. Vi kan beskrive dette som vestens dobbeltmoral, hvor man i jobbsammenheng ofte fører en annen atferd enn som privatperson.

3.7. Sosial kontroll

For å sikre at medlemmene i samfunnet opptrer etter forventningene fins det prosesser og mekanismer som regulerer atferd. Dette er sosial kontroll og definisjon fra en sosiologisk ordbok lyder:

Any social or cultural means by which systematic and relatively consistent restraints are imposed upon individual behavior and by which people are motivated to adhere to traditions and patterns of behavior that are important to the smooth functioning of a group or society. Probably the most basic form of social control depends upon the individual's acceptance of the standards of behavior defined by social norms and role expectations as being right and proper. Thus socialization with the accompanying

internalization of social norms and values provides an essential source of positive social control (Theodorsen & Theodorsen 1969).

Videre heter det om sosial kontroll at:

Social control may be positive or negative, and either of these may be formal or informal. Formal social control involves systems of authority, and laws, rules, and regulations that specify rewards (organized positive sanctions, such as diplomas, money, medals) or punishments (organized negative sanctions, such as death, imprisonment, banishment) for conformity or violation. Organized religion also provides a system of formal social control. Informal social control may be manifested in such forms as public opinion and fashion, and enforced by diffuse (informal) sanctions such as praise or ridicule. The term is usually defined so that the end of social control is seen as order and the attainment of social values, and not exploitation, selfish gain, or the benefit of those who have power. However, it must be noted that the values of a society may reflect the needs of a ruling class, an elite, or a dominant cultural or racial group, and thus social control may be directed toward supporting special interests (ibid).

Sosial kontroll sørger for at sosiale systemer og samfunnet fungerer adekvat. Vi fokuserer ikke på at den tar positiv eller negativ form, men holder oss til primær – sekundær, og formell – uformell.

Figur 5 viser de fire dominerende former.

Figur 5 Sosial kontroll

Sosial kontroll	Primær	Sekundær
Formell	Lover og regler	Etiske og faglige retningslinjer
Uformell	Skikk, tradisjon	Gruppens orientering

Tradisjonelt har sosial kontroll tatt form som fengsel og psykiatri for dem som ikke møter atferdskrav som hører til primærsosialiseringen. Dette er *formell sosial kontroll* regulert av lovverk og administrert av offentlige institusjoner. Også spesielle systemer har sine egne regler i form av etiske og faglige retningslinjer. Studenten får sannsynligvis strykkarakter på eksamen hvis den ignorerer retningslinjer, og kan utvises ved juks. På den andre siden vil det gis toppkarakter ved eksemplariske prestasjoner. *Uformell sosial kontroll* kan ta form på flere måter. I primærsosialiseringen er det familien som fortrinnsvis fører den sosiale kontrollen overfor barn, enten det er skjenn eller ros. Utenfor familien kan man utsettes for mobbing ved avvik fra gruppens orientering. Ved konformitet tilskrives man ofte status og blir sett opp til.

Vi må problematisere den sosiale kontrollens evne til å regulere atferdsforventninger. For at sosial kontroll skal gi effekt er det nødvendig at personligheten oppfatter konkret hvilken atferd som ikke er tillatt og hvilken som er ønskelig. Et problematisk forhold med uformell sosial kontroll er at den må tolkes i forhold til kontekst. Skal dette lykkes er det behørig at innvandrerene allerede besitter kunnskaper om det kulturelle system, og eventuelle spesielle systemer som utfører den sosiale kontrollen. Jeg har selv erfart en kollega og tidligere flyktning som ble møtt med taushet da han brøt normen på klær, og stilte seg uforstående til den senere konflikten som oppsto på klær. For han var det ikke tydelig at det var et problem da ingen hadde sagt noe til han. Vi kan ikke vente at innvandrerene følger lover og regler hvis de ikke er forståelige. Hvis innvandrerene ikke forstår hva som er korrekt atferd kan vi ikke vente at sanksjoner har ønsket effekt. Formell sosial kontroll utføres av samfunnsbærende institusjoner og disse burde ta særlig hensyn til dette. Eksempel på at de tar slike hensyn ser på sosialkontor med informasjonshefter på flere språk, samt at de tilbyr tolk i samtaler. Andre organisasjoner, som butikker ser vi har ofte advarsler om at tyveri vil bli anmeldt er listet opp på flere språk.

Den uformelle sosiale kontrollen er mer bekymringsverdig i forhold til å ta slike hensyn. Den finner sted i forholdsvis nære relasjoner, som i utgangspunktet er effektivt i atferdskorrigerende. Men i strukturfunksjonalismen krever dette nære relasjoner til majoritetsbefolkningen. En innvandrer som bare pleier bekjentskap med andre innvandrere korrigeres ikke nødvendigvis i forhold til samfunnets normer og verdier. Garantien for at innvandrere blir utsatt for slik sosial kontroll er ved sosialisering i institusjoner. Vi har allerede argumentert for viktigheten av slikt medlemskap for innvandrerene.

3.8. Oppsummering

Det er noen resonnementer som går igjen i diskusjonen. Det er i møtet med institusjonene man utsettes for samfunnets verdier og normer. Funksjonalismen krever deltakelse i disse institusjonene og er selve garantien for at man sosialiseres mot kulturelle normer og verdier. Det er en stor ressurs i sosialiseringmekanismene, men den formelle sosialiseringen kan bære preg av tvang. Dette innebærer tvangspreget sosialisering mot det kulturelle system. Vi mener her verdier (eksempelvis i form av nevnte friheter tidligere i teksten), normer (lovverk o.s.v.) og ikke minst språk. Generaliserte medier inngår også i denne sosialiseringen i den grad samfunnet har gjort dem til kulturelle verdier.

De samfunnsbærende institusjonene sørger for gjennomføringen av disse prosessene, gitt at man er medlem. Til tross for dette dekker de ikke voksne innvandreres primærsosialisering, det kan de heller ikke gjøre. Vi har problematisert at primærsosialisering opphører i voksen alder, for funksjonalismen krever innholdet i primærsosialiseringen også for voksne, men at den tar form som sekundærsosialisering. Vi har beskrevet det som *resosialisering*.

På den andre siden tillates stor frihet i uformell sosialisering. Innvandrere tilbys funksjoner for bevaring av kultur og tradisjoner. Men er det reelle friheter? Konflikter oppstår i flere eksempler på bevaring av kulturelle verdier. Vi har ikke argumentert for hvilke verdier som har forrang, men vi drister oss til å hevde at hvis det handler om forhold knyttet til formell primærsosialisering er det mindre sannsynlig at dens verdier tillates å endres. Funksjonalismen tilsier det slik.

Konflikter går også igjen i diskusjonen. Ved innvandring fremkaller strukturfunksjonalismen disse, noe som er uheldig da den tilstreber harmoni. Teoriens integritet synes å være adekvat når det er tale om majoriteter, men svekkes i diskusjonen rundt innvandring. Et annet forhold som taler for dette er at skillet mellom primær- og sekundærsosialisering ikke kan opprettholdes når vi diskuterer innvandring. På den ene siden tvinger funksjonalismen internalisering på en rekke områder, mens den samtidig gir muligheter for å omgå dette. Når integrasjonskrav ikke møtes slår dette ut som konflikter. Teorien synes ikke å være i stand til å unngå dem ved innvandring.

Konfliktene er negative for Parsons og funksjonalismen, men vi kan problematisere dette. Konfliktene fremprovoserer diskusjon om måloppnåelse i systemene kan føre til endring. Det moderne samfunnet må endre seg fortløpende for å tilpasse seg omgivelsene og konfliktene kan

bidra til større fleksibilitet.

Det siste vi nevner dreier seg om hvordan denne tenkemåten hviler på felles verdier. Hele samfunnet er rammet inn av de kulturelle verdiene. Som i eksemplet med skolen og svømmeundervisningen må dette og alle andre sosiale systemer og personligheter rette seg etter verdier. De er samfunnsbærende siden de er strukturerende på sosiale systemer og personligheter. Hadde vi fått spørsmål om å beskrive tenkemåten med ett ord kunne vi fort driste oss til å svare «verdistrukturfunksjonalismen».

4. Luhmann og funksjonsstrukturalismen

4.1. Innledning

Niklas Luhmann (1927-1998) var utdannet jurist og jobbet lenge i offentlig administrasjon. I 1961 dro han til Harvard og studerte under Talcott Parsons. Han forkastet etter hvert Parsons systemteori og begynte på sin egen. Luhmann var innom flere universiteter, og endte opp i Universitetet i Bielefeld som professor i sosiologi hvor han ble værende til han gikk av med pensjon i 1993. Han fortsatte å publisere artikler og hans store verk *Die Gesellschaft der Gesellschaft* ble publisert i 1997.

I vårt prosjekt skal vi med denne systemteorien forstå og kunne analysere samfunnet. Vårt interesseområde er inklusjons- og eksklusjonsmekanismer i sosiale systemer. Den første delen av teksten kommer til å ta for seg Luhmanns systemteori og grunnleggende begreper. Denne teorien har ikke hierarkisk struktur, noe som gjenspeiles i den teoretiske framstillingen.

Luhmann går til systemteorien for å formulere en samlende teori i sosiologien som kan gjøre krav på universalitet. Med dette mener han universalitet i systemteoretisk forstand. Det er på ingen måte et forsøk på å undergrave annen sosiologisk teori. Ambisjonene er store og det ser ut til at han svarer til dem. Luhmann mener det har vært mangel på store teorier som kan kreve universalitet siden Parsons. Det er en omfattende og abstrakt teori med en rekke begrep som har en ulik betydning og plassering enn hva vi er vant til fra tidligere samfunnsteori (Reese-Schäfer 2009). For å markere et klart skille, kan vi si Parsons behandler systemteorien slik at verdier strukturerer systemet, og at hans teori er en analytisk modell brakt fram for å forstå de enkelte prosesser som foregår i samfunnet. For Luhmann er de sosiale systemer ikke bare analytiske modeller men virkelige, de eksisterer ontologisk, og det er blant annet denne påstanden som vekker oppmerksomhet. Det er også viktig å påpeke at Luhmann er gjennomgående funksjonalistisk. Funksjonene strukturerer systemene. Luhmann var også opptatt av semantikk, og flere av begrepene

han anvender i sin teori har en annen mening enn den tradisjonelle bruken (Moe 2009a; Reese-Schäfer 2009).

4.2. System og omverden

Vi skal nå ta for oss systemer, hovedsaklig sosiale systemer:

«Når flere personers handlinger bliver knyttet sammen med hinanden, opstår der altid et socialt system eller et handlingssystem, der afgrænser sig fra en omverden. Alle handlinger, som henviser meningsfuldt til hinanden, tilhører det pågældende system; alle andre handlinger, som ikke opretholder nogen relation til den pågældende meningssammenhæng, tilhører systemets omverden» (Kneer & Nassehi 42:1997).

Det dannes sosiale systemer når flere personer samhandler. For Luhmann er kompleksitet avgjørende for dannelsen av systemer. Verden, som omfatter alt og alle er kompleks og uoversiktlig fordi det ikke er et system. Verden tilbyr nærmest uendelige kombinasjoner av valg og forbindelser. Når sosiale systemer dannes skaper de en form og struktur som angir en ytre grense, dette skillet er helt nødvendig da det ekskluderer det uhensiktsmessige. Sosiale systemer oppnår en redusert kompleksitet. Alt utenfor systemet forblir komplekst og vi omtaler dette som *omverden*⁸. Vi gjør oppmerksom på at hvert system har sin egen omverden. Her er vi inne på hvorfor sosiale systemer er gunstige; de tilbyr en kompleksitetsreduksjon som forklares slik:

«Reduktion af kompleksitet betyder indskrænkning eller formindskelse af mængden af de mulige tilstande eller begivenheder. Sociale systemer reducerer verdenskompleksiteten ved at udelukke muligheder. Ikke alle mulige begivenheder og tilstande kan forekomme i systemet. Kun meget lidt af det, som er muligt i verden, bliver tilladt i et socialt system; det meste bliver udelukket» (Kneer & Nassehi 1997:45).

Dette gjør det enkelte system oversiktlig for mennesker i en uoversiktlig verden. Men selv om

---

⁸ Omverden er alt utenfor grensen til systemet.

sosiale systemer reduserer kompleksitet blir de selv bærere av kompleksitet. Omverden kommer med utfordringer (irritasjon) til de sosiale systemer, og disse utfordringene endrer seg med tiden. Som evolusjonslæren sier arters suksess avhenger av deres evne til tilpasning kan vi si det samme gjelder sosiale systemer. Da systemene ikke kan operere i deres omverden, mens omverden forandrer seg, avhenger systemets videre eksistens av dets egen evne til tilpasning. Dette fordrer at de sosiale systemer former en egenkompleksitet for å møte disse utfordringene. Større egenkompleksitet gir mer fleksibilitet og overlevelsessevne for systemene.

I enhver situasjon hvor to eller flere mennesker handler sammen dannes et system. De enkle systemene varer over kort tid, og dets oppgave er gjerne begrenset til å fylle en enkel funksjon for en mindre gruppe mennesker. De mer komplekse systemene varer lengre, ofte overlever de mennesker i flere generasjoner og kan fylle flere funksjoner samtidig for en stor gruppe mennesker. Kompleksitetsreduksjonen vises i normene som oppstår; med normer behøver man ikke diskutere hva man skal gjøre, man gjør det normen krever og ferdig med det. Slik er sosiale systemer effektive til å fylle bestemte funksjoner. (ibid.) La oss ta et eksempel: I en skoleklasse stiller læreren et spørsmål til alle elever. Når elevene så skal svare er de nødt til å rekke opp hånden og vente med svaret til læreren signaliserer at én kan svare. Dette er stort sett en udiskutabel norm, fordi uten den kan flere svare samtidig som igjen gjør svarene uforståelige og dermed uhensiktsmessige. Med denne normen blir svarene effektive for å fylle systemets bestemte funksjon; læring.

Flere vante sosiologiske begreper som mikro- meso- og makronivå blir ikke anvendt av Luhmann (Mortensen 2004). Vi beskriver systemer ved å skille mellom egenskaper de besitter. Luhmann skiller sosiale systemer i kompleksitet:

1) Interaksjonssystemer dannes ved at mennesker samler seg for en begrenset periode og avgrenset rom, ikke nødvendigvis fysisk, men dog avgrenset. Innenfor disse grensene beskriver vi all kommunikasjon som deler av interaksjonssystemet, mens handlinger utenfor de oppsatte grensene beskrives som omverden. Kommunikasjonen i interaksjonssystemer foregår slik vi kjenner den best i form av direkte muntlig tale. For eksempel hvis man møter noen man kjenner på gaten, når en vennegjeng samles, på fest. Disse systemene kjenner vi igjen ved at de normene de holder er få og mulige å endre uten særlige vanskeligheter. De oppstår ofte og oppløses ofte. De er flyktige.

2) Organisasjonssystemer kjennetegnes ved deres formelle forventninger av systemet og deltakerne i systemet. Det er regler for deltakelse som avgrenser hvem som får eller ikke får tilgang til systemet, samt sterke normative føringer innad for tillatt atferd. Hvem som deltar er avhengig av

medlemskap som gis i ulike former. For eksempel kan et sykehus gi medlemskap i form av ansatt, pasient og utdanning. Dette er tre former for medlemskap med til dels svært ulike premisser. Som ansatt inkluderes du ved å fylle formelle krav til utdanning og kompetanse, mens som pasient inkluderes man ved å oppfylle kriterier til symptomer og sykdom. De som ikke har dette medlemskapet er alle ekskluderte, og vil kun oppnå medlemskap gjennom formelle prosesser. Organisasjoner er konkrete systemer med selvbeskrivelser og egne målsettinger. Disse orienterer seg som oftest mot et *primært funksjonssystem*⁹. Skoler orienterer seg for eksempel etter det primære funksjonssystemet *utdanningssystemet*, mens sykehuset orienterer seg etter *det medisinske system*.

Organisasjonssystemer er forutsigbare og et kjennetegn er deres solide struktur. Disse systemene utvikler seg ved å tildele en mer kompleks arbeidsdeling, og tilstreber å jobbe med flere oppgaver samtidig. Dette krever at systemet tar inn langt flere deltakere enn interaksjonssystemet. Dette og effektiv ekskludering er helt nødvendig for opprettholdelsen av de komplekse organisasjonssystemene (Mortensen 2004). I vår tekst er organisasjoner av avgjørende betydning. Derfor behandler vi denne systemformen videre i egen overskrift.

3) Samfunnssystemet er for Luhmann det mest omfattende systemet hvor alle av de to første typene system inngår. Til og med omverden til de to første typene system inngår i samfunnet og beskrives også som særegent i forhold. Kort sagt inneholder samfunnet alle sosiale systemer (Kneer & Nassehi 1997). Vi snakker her om det globale samfunnet, for Luhmann kan ikke et samfunn være avgrenset til ett geografisk område. En økonomisk krise i USA får også konsekvenser for Italia.

Luhmann beskriver system for oss ved å skille mellom det som har vært antatt og det som han mener er tilfellet. Han gjør dette fordi system kan ha mange betydninger. Luhmann skiller ikke mellom ulike typer objekter, men mellom system og omverden. Et system er en form, og systemet er formens innside mens omverden er formens utside. Vi ser her at systemet har en grense og er *operativt lukket*¹⁰ fra omverden. At systemet er operativt lukket betyr at systemet ikke kan handle utenfor seg selv. Dets handlinger rekker så langt systemets form når. Luhmann påpeker at denne formen først har en form når vi skiller mellom to sider. Våre to sider er innsiden og utsiden, system og omverden. Systemet produserer sin egen form, altså denne grensen mellom system og omverden. Den blir produsert ved å angi systemets virkeområde, og klargjør samtidig systemets funksjon. Vi forstår det nå slik at systemet selv bestemmer sin form (Luhmann 1997).

---

⁹ Globale funksjonssystemer uten beslutningskraft.

¹⁰ Systemer kan ikke operere utenfor seg selv.

4.3. Organisasjoner

Organisasjoner har altså noen særlige kjennetegn. Luhmann sier det slik:

Frem for alt er det imidlertid nærliggende at regulere temaer og meningsgrænser gjennom tilladelse til deltagelse, fx gjennom tilhørsforhold til et sosialt lag eller gjennom bevis på kompetencer. Der findes derfor systemer, der som »formelle organisationer«, har vundet en betydning i det moderne samfund, som ikke kan ignoreres, og som primært regulerer deres grænser ved medlemskabsroller og tilladelse til medlemskab, og som behandler temaer som noget, der kan forventes af systemets medlemmer på grund af deres medlemskab. Endelig kan man gennem socialdimensionen regulere, hvad der tages i betragtning i systemet som handling, og hvilke handlinger der tilregnes omverdenen. Dermed opnår systemgrænser en yderligere præcision, som kan tilbageføres til systemets selvbeskrivelse som handlingssystem (Luhmann 2000:240-241).

I systemteorien er det organisasjonene selv som kontrollerer medlemskap. De gjør dette ved å angi grenser for medlemskapsroller og kriterier for medlemskap. Organisasjonenes grad av påvirkning i samfunnet kan ikke overdrives i systemteorien. Det er i organisasjonene beslutninger blir tatt. Samfunnet består av *kommunikasjoner*¹¹, og organisasjoner består av beslutningskommunikasjoner (Tække & Paulsen 2008). Det vil si organisasjoner opererer gjennom beslutninger. Det å ikke ta en beslutning betraktes også som en beslutning, og beslutninger tas på basis av tidligere beslutninger. Det er denne rekken med beslutninger som skaper formen system og omverden. Men vi skal ikke analysere formen til organisasjoner. Vi skal se på beslutningskommunikasjon som angir medlemskap, og dermed *inkludering*¹².

Vi skal drøfte hvilke organisasjoner som er interessante for oss med hensyn til innvandring. Vi antar ikke innvandrere ønskes inkluderte, det er heller et politisk spørsmål. Men vi skal påvise hvordan beslutningskommunikasjon inkluderer og *ekskluderer*¹³. Men før vi går videre på beslutningskommunikasjonen skal vi reflektere rundt inkludering/eksklusjon.

---

¹¹ Operasjoner utført av sosiale systemer. Det er i følge Luhmann ikke mennesker som kommuniserer, men utelukkende sosiale systemer. Kommunikasjonen omhandler for øvrig mennesker.

¹² Beskriver deltakelse i sosiale systemer.

¹³ Eksklusjon beskriver fravær av medlemskap.

Med tanke på den utstrakte graden av differensiering i samfunnet, som krever at mennesker behersker et flertall av til dels ulike og motstridende roller, blir det for komplisert å beskrive en person som enten inkludert eller ekskludert på generelt nivå. Men vi kan beskrive en person som inkludert eller ekskludert mot bestemte systemer. Luhmann skriver inklusjon betyr deltagelse av personer i bestemte kommunikasjoner (Kneer & Nassehi 1997:162). Selv om det er organisasjoner som beslutter medlemskap kan personer gjøre seg attraktive for systemer. Mortensen (2004) skriver utdannelsessystemet har sin primære funksjon i å gjøre dette, ved forberedelse til inklusjon i de øvrige systemer. Når organisasjoner utlyser medlemskapsposisjon ser de etter bestemte egenskaper. Dette ser vi i stillingsannonser hvor visse kvaliteter er ønsket. Men inklusjon er ikke nødvendigvis gitt bare man besitter ønskede kvaliteter. Eksempelvis vil én stilling bli tildelt bare én person selv om det er flere gode kandidater. Vi kan stille spørsmålet om det er medlemskapsposisjoner til alle. Vi skal skille mellom inklusjon og medlemskap. For Luhmann skriver inklusjon tar tak i hvem som kan kommunisere, og hva som kan kommuniseres (Kneer & Nassehi 1997:163). Medlemskap virker ikke å ta høyde for 'hva'. Vi skal forsøke å beskrive inklusjon gjennom disse to kriteriene. Hvem kan -, og hva kan kommuniseres. For å gjøre dette grundig ser vi det nødvendig å ta hensyn til et aktuelt sosialt system, men også funksjonssystem.

En person ønsker å jobbe i butikk. Skal personen lykkes med dette må den oppnå inklusjon, som innebærer beherskelse av hva det kommuniseres om. Butikken som organisasjon vil gjøre beslutningen om personen tillates å kommunisere. Vi spør oss hvilken kommunikasjon butikken anvender. I all enkelhet kan vi tillate oss å si butikken orienterer seg etter det økonomiske funksjonssystem som anvender eie/ikke-eie som kode. Dermed er det gjort en forhåndsseleksjon. De som anses å bidra til butikkens evne til å 'eie' er gode kandidater. De som anses å bidra til 'ikke-eie' er allerede ekskluderte. Butikken som organisasjon opererer forskjellig mot ansatte og kunder. Kundemessig ekskluderer butikken dem som ikke har penger (ikke-eie), og inkluderer dem som har (eie). Dette er butikken som 1. ordens organisasjon. Når det kommer til ansatte behandles dette som 2. ordensnivå. På 2. ordensnivå omfattes ikke kunder, bare ansatte.

Gunther Teubner ser på interaksjonssystemer som 1. ordens systemer og organisasjoner som 2. ordens systemer. Han mener organisasjoner behandler en stor mengde interaksjoner på et høyere kompleksitetsnivå (La Cour & Højlund 2008). Altså ser vi nå på butikken som 2. ordens system som handler om ansatte. Det er på dette kompleksitetsnivået beslutninger tas og det er her jobbsøkeren kommer inn. Siden butikken også orienterer seg etter det primære funksjonssystemet: rettsystemet, må søkeren og butikken overholde rettslige bestemmelser som å levere skattekort og kunne beherske kodene rettmessig/urettmessig i forhold til hva som er lov å selge. Her foreligger

det flere forhold som kreves av den ansatte; bidra til butikkens evne til å tjene penger, levere skattekort, vite hva som er lov å selge.

Vi skal oppsummere litt. Funksjonssystemene inkluderer alle. Det vil si alle er tillatt å kommunisere, men ikke om hva som helst. Skal man kommunisere i det økonomiske funksjonssystem kan hvem som helst delta, men kommunikasjonen må være 'eie'. Med andre ord; det må handle om ressurser, eiendommer og penger. For personer som ønsker deltagelse er deres suksess avhengig av 2. ordens systemer hvor beslutninger om medlemskap blir tatt.

En tendens i dag er et samarbeid som involverer et flertall av organisasjoner. Det vil si beslutningskommunikasjon hvor flere 2. ordens systemer deltar. Eksempel på dette er NAV, funksjonelt differensierte organisasjoner som danner nye systemer med egne beslutninger. Bare 2. ordens systemer kan inkluderes og vi omtaler dem som 3. ordens systemer (Tække & Paulsen 2008).

4.4. Autopoiesis

Et spesielt begrep i Luhmanns teori er *autopoiesis*.

«Luhmann selv snakker om et paradigmeskifte innen systemteorien. Opprinnelig tok systemteorien utgangspunkt i skillet mellom del og helhet. Den andre store paradigmat i systemteoretisk tenkning var skillet mellom system og omverden. Luhmann forsøker nå å begrunne et tredje paradigme, det autopoietiske» (Reese-Schäfer 2009:52).

Innføringen av begrepet autopoiesis refereres ofte til som *den autopoietiske vendingen*, og skal markere et tydelig skille fra tidligere systemteori.

Autopoiesis (av gresk: auto=selv, poiesis=skapelse). Autopoiesis er livsevnen vi tilskriver alle levende, psykiske og sosiale systemer. Ta en hudcelle som eksempel, ved celledeling gjenskaper den sin egen struktur med materialer av seg selv. Den bytter ut sine deler fortløpende med materialer som den har tilgjengelig i sin omverden. Slik kan cellen fortsette å utføre sine funksjoner.

Arbeidsplassen din er også et autopoietisk system. Blir du oppsagt, rammet av sykdom eller død er det for systemet fullstendig likegyldig. Du byttes simpelthen ut med noen som befinner seg i dets omverden slik at systemet kan fortsette å utføre sine sosiale funksjoner.

Vi har sett at sosiale systemer har evne til å reprodusere seg selv. Dette gjør de på egne operasjoner, d.v.s. systemene produserer sine egne deler til seg selv. Kommunikasjon skapes på basis av tidligere kommunikasjon, slik tanker skapes på basis av tidligere tanker. *Selvreferanseproblemet*, at systemene består av deler de selv har skapt, følger dermed systemene. Luhmann beskriver denne evnen til å gjenskape seg selv som autopoiesis. Det funksjonelt differensierte samfunnet består av autopoietiske systemer; levende organismer, psykiske system og sosiale system. De sosiale systemene kan som nevnt skilles; samfunn, organisasjoner og interaksjonistiske. Systemer beskrives som autopoietiske når delene de består av er produsert av systemets egne deler (Luhmann 2000) (Reese-Schäfer 2009).

4.5. Primære funksjonssystemer

For Luhmann eksisterer det globalt en rekke primære funksjonssystemer. Dette er en videreføring av de generaliserte medier som Parsons jobbet med. Disse kommer inn under samfunnssystemet, og dermed inkluderer disse systemene alle. Noen av de viktigste funksjonssystemene er økonomi, rettsystem, vitenskap, politikk, religion, utdanning og moral. Dette er funksjonelt differensierte systemer. For samfunnet vi lever i, er for Luhmann et funksjonelt differensiert samfunn som er globalt, og dette er utgangspunktet vårt (Reese-Schäfer 2009).

De viktigste funksjonssystemene er nevnt ovenfor, og hvert system har sin egen funksjon og dermed sin egen kode/språk. En framtrødende egenskap ved funksjonelle systemer er at de forholder seg særlig til to bestemte verdier; deres *binære koder*¹⁴. Økonomisystemets kode er eie/ikke-eie mens vitenskapssystemet har sann/usann o.s.v. (ibid. 2009).

I modsætning til de tre typer sosiale systemer har funksjonssystemer ikke formell enhedskarakter. De er ikke organiserte, de har ikke egennavne, selv om de til en vis

---

¹⁴ Koder med utelukkende to verdier; en positiv og en negativ. Strukturerer og effektiviserer kommunikasjon. Bare systemer som returnerer positiv verdi inkluderes i kommunikasjonen.

grad kan differensieres geografisk («den amerikanske økonomi», «den tyske etterkrigspolitikk»), og de har ikke beslutningskraft (Thyssen 2008:168).

Vi gjør oppmerksom på at funksjonssystemer ikke har beslutningskraft, og er ikke enhetlige. Dvs. det er ingen sentral enhet som samordner funksjonssystemene. Men de har stor påvirkning på samfunnet. Den binære koden strukturerer i sin enkelthet funksjonssystemene og organisasjonene som orienterer seg etter dem. Økonomi som funksjonssystem forholder seg til det å eie, men ikke det å ikke eie. Det samme gjelder organisasjoner som banker, aksjemarked, investeringselskaper osv. Det gjelder alle som orienterer seg etter det økonomiske funksjonssystemet. De fleste finansielle organisasjonene i verden orienterer seg etter det økonomiske funksjonssystem, og slik virker det integrerende på de ulike organisasjonene. Funksjonssystemene forenkler kommunikasjonen, de tilbyr en kultur med språk og gir motivasjon samt gjør måling av suksess mulig. Luhmann mener den mest effektive kommunikasjonen går om funksjonssystemene. For de er globale og inkluderer alle, og fungerer dermed integrerende på det moderne samfunn (Thyssen 2008). Dette er for øvrig det eneste forholdet hvor Luhmann anvendte integrasjon som begrep – at de primære funksjonssystemene virker integrerende på sosiale systemer som orienterer seg etter dem.

De primære funksjonssystemene er en rendyrking av den funksjonelle differensieringen. Organisasjonssystemer er også funksjonelt differensierte, men de anvender ofte kodene til flere av funksjonssystemene.

For Luhmann er ikke systemene ordnet vertikalt, men horisontalt. Det er ikke slik at et eller flere systemer er overordnede med innflytelse på systemer under, slik Parsons mener det kulturelle system virker på sosiale systemer. De primære funksjonssystemene opererer uavhengig av hverandre siden de er operativt lukkede. Altså forstår vi dem som horisontalt ordnet – intet system står over et annet, men befinner seg på siden. Dette står i motsetning til Parsons' kybernetiske kontrollhierarki (figur 1).

Denne horisontale ordningen gjelder også sosiale systemer. Hvis systemer finner det godt å orientere seg etter andre er det utelukkende fordi de selv tjener på det, d.v.s. blir i stand til å fylle funksjoner og utføre sosiale oppgaver mer effektivt. Slik forklarer vi at økonomiske organisasjoner orienterer seg etter det økonomiske funksjonssystem, fordi økonomikommunikasjonen er enkel, standardisert og inkluderer alle. At økonomiorganisasjoner også orienterer seg etter rettssystemet er nettopp fordi det er begunstiger dem. Lover og regler sørger for forutsigbarhet og stabilitet, noe som

gjør det mulig for systemer å forme en større egenkompleksitet. På samme måte kan vi si; når sykehus anvender foretaksmodellen er det fordi sykehus som organisasjonssystem tjener på dette. At en slik ordning kan ekskludere noen pasienter er for systemet blitt et underordnet hensyn.

4.6. Kommunikasjon

Kommunikasjonen gir oss mennesker opplevelsen av at det er oss som kommuniserer. Men dette er bare kommunikasjon redusert til det synlige og sansbare fordi det gjør det enklere for kommunikasjonen å fortsette over tid. Sosiale systemer består av kommunikasjon, og alt de gjør er kommunikasjon. På samme måte som psykiske systemer består av tanker, og alt de gjør er tankevirksomhet (Reese-Schäfer 2009).

Kommunikasjon finner først sted når en syntese av tre seleksjoner er komplett. Disse tre seleksjonene er som følger:

Informasjon - meddelelse - og forståelse.

I verden, som ikke er et system, sier vi det er nærmest uendelig med kombinasjoner av muligheter. I et sosialt system er det begrensede muligheter, for der er det orden som bare tillater hensiktsmessige valg fra en *horisont*¹⁵ av muligheter. Denne horisonten er systemets interesseområde når det kommer til valg av informasjon. Informasjon blir selektert og kan meddeles på forskjellige måter, f.eks. skriftlig, elektronisk, muntlig o.s.v. alt ettersom hva som er hensiktsmessig for systemet. Forståelsen er også en seleksjon. Informasjonen som blir meddelt kan forstås – og misforstås på flere måter. Enkelte måter å forstå på er mer hensiktsmessig enn andre for systemet. Ved misforståelse, noe som gjerne skjer, kan kommunikasjonen gå tilbake og rette på den. Ikke ved å fjerne misforståelsen, men bruke den som referanse for å rette opp feilen. Slik forstår vi også misforståelsen som hensiktsmessig (Kneer & Nassehi 1997).

For at kommunikasjon skal kunne produseres er det nødvendig at det finnes minst to psykiske systemer i det sosiale systemets omverden. Men vi gjenantar at det er ikke de psykiske systemene som kommuniserer, de opererer selvreferensielt lukket. Når de to psykiske systemene samhandler

---

¹⁵ Seleksjonsmuligheter i bestemte kommunikasjoner.

oppstår det et interaksjonistisk system, og det er dette som kommuniserer.

4.7. Selvreferanse

Luhmann hevder individualitet blir sikret gjennom eksklusjon. Med dette mener vi den tidligere lagdelingen i samfunnet ikke lenger er avgjørende for vår identitet. Vår identitet skaper vi selv gjennom selvreferanse. Gjennom de ulike sosiale systemene vi velger å være medlemmer i komponerer vi selv identiteten vår. Jeg kan velge å bli identifisert som fotballspiller ved å melde meg inn i en organisert fotballorganisasjon.

For de sosiale systemer har vår selvskapte identitet mindre betydning. Som vi har vært innom framtrer mennesker som personer inne i systemene, og personer blir tillagt forventninger (Kneer & Nassehi 1997). For eksempel er det for drosjeselskapet uinteressant hvilken musikk arbeidssøkeren hører på, bare personen som blir ansatt har sertifikat, kan levere skattekort og gjøre det som ellers forventes av organisasjonen.

Luhmann argumenterer for at begrepet subjekt i sosiologisk forstand ble tildelt mennesket på grunn av liberalisme og ideologier som fremmet individuelle rettigheter, og at begrepet som paradoks ble unngått. Det er sagt hvordan denne systemteorien behandler mennesket, men ikke mye hvorfor. Noe kortfattet kan vi si mennesket i gammeleuropeisk tenkning har vært henvist til som subjekt, og som enhet i samfunnet. I systemteoretisk forstand blir dette vanskeliggjort, blant annet på grunn av operativ lukning. Systemets kommunikasjoner kommer som sagt ikke fra et eller flere subjekter (Kneer & Nassehi 1997) (Reese-Schäfer 2009).

Mange verber, som vi hverken kan eller vil undgå, henviser i deres hverdagsforståelse til en bevidsthedsduelig bærer af operationen; tænk fx på at iakttage, at beskrive, at erkende, at forklare, at forvente, at handle, at skelne eller at tilregne. Denne hverdagsforståelse har imidlertid ikke noget teoretisk grundlag. Vi har af teoretisk angivelige grunde måttet eliminere bevidsthedspræmissen om sådanne verbers (sprog-)reference til et subjekt. De må i denne tekst læses sådan, at de relaterer sig til en bærer, som kan beskrives som et selvreferentielt system, der ikke nødvendigvis er et psykisk system, som altså ikke nødvendigvis gennemfører

sine operationer i form af bevidsthed. Dette er en følge af at skelne mellem psykiske og sociale systemer (Luhmann 2000:503).

Luhmann beskriver her hvordan hverdagsbegrepers premisser gir en betydning som ikke er holdbar i systemteorien. Begrepene knytter seg utelukkende til psykiske systemer, men i denne teksten må begrepene heller knyttes til selvreferensielle systemer. Å forholde seg så abstrakt virker umiddelbart fremmed i forhold til tradisjonell bruk, men for Luhmann er det ikke abstrakt men svært virkelig. Eksempelvis er denne teksten ikke studentens kommunikasjon, men utdanningsorganisasjonens kommunikasjon hvor undertegnede deltar gjennom formelt medlemskap. Kommunikasjonen som foregår her bygger på tidligere kommunikasjon, for slik opererer vitenskapen, gjennom referanse til tidligere kommunikasjon. Vitenskap som bygger på tidligere vitenskap. Denne teksten er konkret selvreferanse.

4.8. Struktur og prosess

Vi skal redegjøre for noen elementer som et system inneholder. *Struktur* finnes i de autopoietiske systemer, men strukturen legger ikke alle føringer for et systems oppbygning. I sosiale systemer tenker Luhmann struktur er forventninger, det vil si forventningene åpner for visse seleksjonsmuligheter og lukker for andre. Eksempelvis vil vitenskapssystemet på forhånd utelukke alt som er usant. Dette fører med seg en større sannsynlighet at visse elementer tas opp i systemet og nærmest utelukker andre. Dette muliggjør en viss grad av forutsigbarhet, samtidig som det også muliggjør en endring av elementer i systemet (Kneer & Nassehi 1997).

Videre har vi *prosess*, et begrep som betegner helheten av en serie hendelser. Disse hendelsene, eller begivenhetene om vi vil, er ordnet på bestemte måter.

Man må skjelne mellom begrepet struktur og begrepet *proces*. Prosesser drejer sig om en selektiv sammenknytning av en flerhet av enkeltbegivenheder; prosesser består dermed af begivenheder, som er tidsligt ordnet på en bestemt måde. Sociale prosesser er med andre ord kommunikationssekvenser. Prosesser kommer i stand ved, at kommunikationer knytter sig temporalt til hinanden og dermed gør bestemte følgemuligheder nærliggende. Således tjener prosesser ligesom strukturer til

seleksjonsforsterkning, men de oppfyller denne funksjon på en ganske annen måte end strukturer. Strukturer foretar en for-udvalgelse af tilslutningselementer, idet de gjør bestemte følgemuligheter usandsynlige eller udelukkede (Kneer & Nassehi 1997:98).

Luhmann mener kommunikasjoner innen et system knytter seg til hverandre, og det skapes tilknytningspunkter som sannsynliggjør visse mulige følger. Luhmann mener dermed det er to forhold som sørger for *seleksjonsforsterkning*¹⁶: Struktur, i sine forventninger som på forhånd tillater/ikke tillater videre følger, og prosesser som med sine tilknytningspunkter bygger på hverandre fortløpende. Med dette vil Luhmann kalle sin teori for strukturalistisk, men ikke først og fremst det. Teorien blir ofte beskrevet som funksjonell-strukturalistisk, fordi Luhmann mener strukturene ikke på forhånd kan bestemme utfallet av seleksjoner, men bare angir hvilke seleksjoner som er tillatt (Kneer & Nassehi 1997). Vi skal gjøre oppmerksom på at det hovedsaklig er struktur og prosesser som er gjenstander for endring i sosiale systemer, foruten psykiske systemer som kommer og går.

Prosesen går gjennom endring fortløpende, alt etter hvilke tilknytningspunkter som selekteres gjennom aktualitet. Det kan sammenlignes med en assosiasjonslek, men uten struktur er aktualiteten flyktig og tilfeldig; bil – motor – bensin – flamme – lys – mørke – natt osv. Med struktur, det vil si forventninger som eksempelvis kan være orientert etter det økonomiske funksjonssystem, foregår det annerledes; bil – vare – handel – pris – profitt osv. Dette er i høyeste grad konstruerte eksempler. Vi håper med dem å illustrere hvordan struktur kan virke inn på prosesser. I siste eksempel må assosiasjonene knytte seg til det økonomiske, dermed er flamme og lys helt irrelevante assosiasjoner som ikke er tillatt.

4.9. Operasjon og iakttakelse

Sosiale systemer kommuniserer, slik opererer sosiale systemer. Psykiske systemer tenker, slik opererer psykiske systemer. Både sosiale og psykiske systemer opererer aldri utenfor seg selv. Et viktig poeng i teorien om det differensierte samfunn er forståelsen av binærkode. Alle funksjonssystemene har slik en kode. Økonomisystemet har eie/ikke-eie, vitenskapssystemet har

---

¹⁶ Prosesser som tillater endringer i systemer. Personer kan i stor grad påvirke disse prosessene.

sann/usann osv. Dette er inspirert av George Spencer Browns operative logikk og er helt essensielt for *iakttakelse*. For i det hele tatt å kunne iaktta noe må det være en grense. Det er slike grenser, eller skiller, som er nevnt ovenfor i form av eie/ikke-eie og sann/usann (Reese-Schäfer 2009).

Iakttakelse kan igjen kun forstås som en *operasjon*. Det å skille mellom iakttakelse og operasjon kan også kun forstås som enda en iakttakelse, å betrakte forskjeller er å iaktta. Iakttakelse skjer kun innenfor systemer, siden de er operativt lukkede. Her kommer vi til et annet poeng i Luhmanns systemteori: For å iaktta må man tegne en grense som skiller iakttageren fra det som skal iakttas. Dette er greit nok for å iaktta omverden, og dette omtales som *iakttakelse av første orden*.

Men hvis et system skal iaktta seg selv, noe komplekse systemer gjør, må det trekkes en grense innenfor systemets form. Dette for å skille mellom iakttageren og det som blir iakttatt. Nå kommer vi inn på *iakttakelse av annen orden*. I det førmoderne samfunn var identitet knyttet til hvilket samfunnslag man tilhørte. De sosiale systemers grenser gikk parallelt med de psykiske systemers grense, d.v.s. var man bonde deltok man bare i sosiale systemer som var knyttet til bondelivet. Men mye på grunn av den franske revolusjon – hvor individualitet og autonomi var verdier som ble gjort krav på, skiftet identitetsgrunnlaget fra å være gitt på forhånd, alt etter hvilket samfunnslag man tilhørte, til da å måle og beskrive seg selv. Dette krever at en iakttar hvordan man selv iakttar andre, også hvordan andre iakttar seg selv og andre. Dette er iakttakelse av annen orden, og ved å gjøre dette kan man endre måten en selv iakttar på (Kneer & Nassehi 1997) (Reese-Schäfer 2009) (Luhmann 1997).

4.10. Strukturell kobling

Strukturell kobling er viktig for systemenes autopoiesis. Da autopoietiske systemer er operativt lukkede er det strukturell kobling som muliggjør påvirkning utenfra. Vi forutsetter at systemer skiller mellom autopoiesis og strukturer som systemet gjennomfører sin autopoiesis på. Strukturelle koblinger er en slik struktur som kjennetegner alle systemer, de danner kanaler som er mottagelige for påvirkning utenfra, d.v.s. omverden. Dette er koblingen mellom personer og systemer, men også kobling mellom system og system. Systemene kan bli påvirket på to måter:

- *Irritasjon* – bevissthetssystemer tillates å virke på systemet

- *Destruktivt* – uønskede kanaler, d.v.s. fysiske, kjemiske eller organiske hendelser som bare vil virke destruktivt på systemet. Døden er en slik destruktiv fysisk hendelse.

Takket være den strukturelle koblingen går sosiale systemer gjennom stadig utvikling. Dette er helt nødvendig, spesielt siden systemene ikke kan operere utenfor sin egen form (ibid. 1997).

Funksjonssystemene tilpasser seg andre funksjonssystemer. De er adskilt fra hverandre, og har sitt eget språk, men mottar irritasjoner fra andre systemer. Vi skal også nevne at systemene kan reagere på interne irritasjoner, men om – og hvordan er bestemt av dens egen struktur, og dermed forskjellig fra system til system. Luhmann skriver evolusjonen virker å premiere strukturelle koblinger som utvider sin kapasitet til irritasjon. For eksempel vil en flerspråklig person la seg irritere av flere koblinger enn en som bare behersker morsmålet. Derfor vil den flerspråklige ha større inkluderingspotensial med muligheten for medlemskap i et større antall systemer. Vi kan si funksjonssystemene som tjener på visse strukturelle koblinger vil bare forsterke disse. Det er utelukkende bevissthetssystemer som lar seg irritere på andre bevissthetssystemer, men at dette også muliggjør en imponerende høy grad av sensitivitet og variasjon. Eksempelvis opptrer tale (tone/sang) og skrift/symboler i uttallige varianter og kombinasjoner (Luhmann 1997). På tross av den store variasjonen er lydene meningsfulle, vi kan si språket fungerer som strukturell kobling for bevissthetene. Lyder som blir sagt på en bestemt måte og med en struktur (grammatikk) som andre bevisstheter kjenner igjen og fører til resonans hos lytterne.

Irritasjoner på systemer blir behandlet av strukturen. Det vil si avhengig av struktur avgjøres det i hvilken grad irritasjonen skal få resonans i systemet. Irritasjonen fra omverden blir forstått av systemet slik systemet velger. Vi kan nesten si systemet hører det som det ønsker å høre. Dette illustrerer problemet ved å tvinge systemer til å inkludere personer. Luhmann mener omverden ikke kan levere ferdige inputs (Thyssen 2008:164). La oss si det politiske system gir en definert gruppe lovfestet rett til inklusjon i et organisasjonssystem (eksempelvis IA-avtalen). Den organisasjonen, som blir tvunget å inkludere, vil ikke operere med samme kode som det politiske systemet og dermed ikke ha samme orientering. Vi kan ikke forvente at organisasjonen forstår en beslutning slik det politiske system gjør. Dette kan forstås som et tilbakevendende problem ved rettighetssamfunnet, siden organisasjoner sjelden anvender samme kode som politiske organisasjoner.

I det funksjonelt differensierte samfunn utvikler funksjonssystemene en stadig mer særpreget kode. D.v.s. språket deres blir spesialisert. Økonomien har sine egne koder, mens politikken har helt

andre. Dette underbygger Luhmanns påstand om at funksjonssystemene er horisontalt ordnet. Likevel kan ikke disse funksjonssystemene ignorere hverandre. Dette er som sagt operativt lukkede systemer, de kan ikke virke utenfor seg selv, men det er tydelig de må forholde seg til hverandre. For eksempel er det gunstig for økonomisystemet at det lar seg lett irritere av rettsystemet som bidrar til sikkerhet og stabilitet. Men denne strukturelle koblingen er systemspesifikk. Selv om økonomisystemet lett lar seg irritere av rettsystemet vil det ikke la seg påvirke i lik grad av etikksystemet da dette kan ekskludere flere former for eiendom og makt. En boikott av et geografisk marked (for eksempel hogst av regnskog) av etiske årsaker gagnar ikke økonomisystemet på kort sikt (Reese-Schäfer 2009; Kneer & Nassehi 1997).

4.11. Mening

For Luhmann er *mening* et grunnleggende begrep i sosiologien:

Det er ikke egenskaper ved en særlig slags levende væsener, men derimod menings henvisningsretning, som gjør det mulig å danne samfunndssystemer, ved hjelp av hvilke mennesket kan have bevidsthed og kan leve (Luhmann 2000:263).

I et av hovedverkene til Luhmann, *sociale systemer* (2000), bruker han 45 sider på å forklare begrepet mening. Den luksusen har ikke vi råd til i denne teksten, og begrepet står i fare for å bli unyansert. Likevel skal vi forsøke å gi en tilfredsstillende fremstilling av begrepet. I sitatet ovenfor antydes det at det er takket være mening at samfunnssystemer dannes. Luhmann mente psykiske og sosiale systemer er co-evolusjonære. Det vil si de er avhengige av hverandres omverden og løper parallelt. Denne co-evolusjonen har ført til en felles gevinst for psykiske og sosiale systemer som vi kjenner som mening (Luhmann 2000).

Mening er beskrevet som overskuddet av henvisningene til valgmuligheter. Henvisningene til valgmuligheter er potensielle tilknytningspunkter i kommunikasjonen. Mening tvinger kommunikasjonen til et valg, og sørger dermed til enhver tid at det sosiale systemet forholder seg til aktualitet. Mening sørger kontinuerlig aktualitet i kommunikasjonen og tilbyr en horisont med valgmuligheter for videre kommunikasjon. Formelt beskrives mening som forskjellen mellom aktualitet og potensialitet (Seidl & Becker 2005) (Luhmann 2000).

Grundlæggende er mening altså ustabil; kun således kan realiteten behandles som mening med henblik på emergent systemdannelse. Det har tvingende konsekvenser for opbygningen af sociale systemer, som vi vil vende udførligt tilbage til ved behandlingen af temaer som kommunikation, handling, hændelse og struktur. Inden da skal vi dog så vidt muligt klargøre, hvad der er forudgivet, nemlig at mening må dannes ved grundlæggende ustabilitet, uro og indbygget tvang til selvforandring (Luhmann 2000:104).

Vi kan lese at mening har tvingende konsekvenser for de sosiale systemer og dets elementer, som gjør at vi på dette tidspunktet må forstå systemteorien annerledes. Hvorfor begrepet blir forklart sent i teksten begrunnes i praktisk gjennomførbarhet. Slik elementene i systemene er tilbakevendende, blir vi også vår forståelse av teorien tilbakevendende når vi tar hensyn til meningsbegrepet. «Ikke alle systemer bearbejder kompleksitet og selvreference i menings form; men for dem, der gør det, findes der *kun* denne mulighed» (Luhmann 2000:101).

Luhmann henviser her til psykiske og sosiale systemer. De kan utelukkende forholde seg til kompleksitet og selvreferanse i form av mening. Ved tilfeller av ustabilitet i systemkomponentene blir aktualiteten rokket ved, og kan gå bort. Ved slike tilfeller vil ikke meningen gå bort fordi den holder tilbakevisende henvisninger som gjør det mulig å gå tilbake i kommunikasjonen, eventuelt å anvende potensielle tilknytningspunkter fra horisonten som mening gir. Meningen tvinger slik fram ny aktualitet (Luhmann 2000; Reese-Schäfer 2009).

4.12. Oppsummering

Luhmanns systemteori befinner seg utvilsomt på et høyt abstraksjonsnivå. Dette utfordrer oss i forståelsen av hans arbeid. Vi har konstatert at verden er kompleks og uoversiktlig. At systemer er operativt lukkede gjør dem håndgripelige for mennesker. Alt utenfor systemet er uhåndgripelig; omverden, hvor alle muligheter er åpne. Omverden til systemet endrer seg forståelig fortløpende og leverer irritasjoner til systemet. Dette fordrer at systemet har evne til tilpasning. Denne evnen systemet har til å fornye og videreføre seg kaller Luhmann for autopoiesis. Autopoiesis er strengt nødvendig for at systemer skal bestå.

Luhmann behandler sosiale systemer i tre ulike kompleksitetsgrader; interaksjonssystemer, organisasjoner og (det globale) samfunnet. Samfunnet omfatter alle andre systemer, blant annet de primære funksjonssystemene som forholder seg annerledes enn andre systemer. Disse kjennetegnes ved fravær av sentral enhet og er tilgjengelig globalt. De viktigste er politikken, økonomien, rettsvesenet, vitenskapen, religionen og kunsten.

For vår oppgave er organisasjonssystemene de mest interessante, det er der beslutninger om medlemskap gjøres. I utgangspunktet ekskluderer de alle bortsett fra medlemmer, slik fungerer de effektivt. Når nye medlemskap skal opprettes er det på organisasjonenes betingelser – det vil si beslutninger tas ved 2. ordens iakttagelse, hvor organisasjonen vurderer egne behov. Beslutninger om inklusjon skjer her. Vi finner forhåndsseleksjon avhengig av hvilket primært funksjonssystem organisasjonen knytter kommunikasjonen sin til. Men ikke minst må vi se på strukturen. Skal en norsk bedrift ansette noen har strukturen på forhånd ekskludert de som ikke har personnummer, skattekort og bankkonto. Andre forhåndsseleksjoner (ekskludering) er ofte mangler på språk og utdanning. Prosessuelle ekskluderinger tar gjerne sted fortløpende, eksempelvis i jobbintervju hvor søkerens personlige egnethet, holdninger og ferdigheter blir vurdert.

Luhmanns systemteori beskrives som funksjonsstrukturalisme, dermed skal vi ikke fokusere mer på strukturen, men det funksjonelle. Med dette mener vi funksjon vil overstyre struktur. Det er viktigere for organisasjonen å fylle funksjoner enn å bevare tidligere struktur. Gjennom utdanning og annen opplæring vil psykiske systemer gjøre seg attraktive for organisasjoner. Slik blir det hensiktsmessig å se på hva beslutningstakere i organisasjoner etterspør. Slike etterspørsler blir tydelige ved å iaktta de strukturelle koblinger organisasjonen åpner for.

Når det kommer til kommunikasjon gjelder det for psykiske systemer å oppnå en forståelse for organisasjoner som orienterer seg etter primære funksjonssystemer. Søker man jobb i helsevesenet krever det en forståelse av kjernevirksomheten. For å oppnå inklusjon er det nødvendig for psykiske og sosiale systemer anvende korrekt kode i kommunikasjonen. Videre sier systemteorien at denne kommunikasjonen skal forstås som en videreføring av organisasjonens tidligere kommunikasjon, derav selvreferansen. Mening vil alltid tilby en horisont av valgmuligheter til videre kommunikasjon.

4.12.1. Kritikk

Den mest fremtredende kritikken mot funksjonsstrukturalismen er avhumaniseringen av mennesket som ikke lenger forstås som en enhet, en del, av samfunnet. Mennesket er henvist til sosiale systemers omverden, noe som kanskje er vanskelig å akseptere for mange. Samtidig hevdet Luhmann at selve eksklusjonen individualiteten hos mennesket. Vi sier ikke sosiale systemer er uavhengige av mennesket. Vi kan simpelthen ikke bruke geografiske grenser på sosiale systemer. Som Luhmann skrev har ikke økonomien respekt for de geografiske grenser.

Luhmann tok sikte på en systemteori som ikke er normativ, men deskriptiv. Vi kan problematisere dette da man alltid møter normative føringer fra sosiale systemer. Likevel er ikke systemteorien normgivende men er overlatt til sosiale systemer, utenfor mennesket.

Utfordringen det er å forstå Luhmann er selv gjenstand for kritikk. Han la selv opp til at det skulle ta tid å sette seg inn i funksjonsstrukturalismen, av nødvendighet begrunnet han, slik at enkle forståelser skulle unngås. Dette gjør systemteorien i stor grad utilgjengelig for de fleste mennesker.

5. Inklusjon i Luhmanns perspektiv

5.1. Innledning

Dette kapitlet skal fokusere på inklusjonsprosessene til organisasjoner, men med fokus i hvordan disse utarter seg for innvandrere. Vi tar en gjennomgang av de mest elementære nødvendigheter for inklusjonen av et psykisk system i organisasjoner. Vår tekst skal i stor grad handle om struktur, altså krav til normativ atferd men også prosessen vedrørende medlemskap. Mens Parsons gikk mot økt integrering så Luhmann det annerledes. Moderne samfunn differensieres, vi holder derfor ikke fast på et helhetsbilde av innvandrerens men i lys av hvilken organisasjon den søker medlemskap. Dette er vitenskapen som iakttar organisasjonen som iakttar nye medlemmer.

Ved iakttakelse av inklusjon forholder det seg veldig enkelt. En person er enten inkludert eller ekskludert fra kommunikasjoner. Derfor fatter vi oss i korthet når det kommer til inklusjon og tilnærmingen vår kommer til å dreie seg om organisasjoner og utdanning.

5.2. Inklusjon

Innvandrere er egentlig ikke et eget tema hos Luhmann. Krav til inklusjon forholder seg likt for alle mennesker fordi alle i utgangspunktet er ekskludert fra sosiale systemer. Dermed møter den nyinnvandrede de samme krav som hvilken som helst nordmann; formelle normative føringer fra det sosiale systemet. Vi drøfter hovedsaklig inklusjon i organisasjoner. Dette er fordi offentlige tjenester besluttes og tilbys i disse og ikke i interaksjonssystemer. Organisasjoner beslutter selv hvilke krav det skal være til inklusjon og hvilke elementer de tar inn i systemet. Da organisasjoner i stor grad er mottakelige av irritasjoner fra politisk hold kan dette påvirkes. Likevel, regelen er at organisasjoner bestemmer selv hvilke psykiske systemer som får medlemskap.

Er det da utenfor menneskets makt å påvirke muligheten for inklusjon? Nei, organisasjoner er avhengig av psykiske systemer og følgelig forsyner systemene seg av disse som befinner seg i omverden. Mennesker kan forberede seg og trene opp ferdigheter og forståelse for slik atferd som forberedelse til inklusjon i sosiale systemer. Utdannelsessystemets primærfunksjon er nettopp å gjøre dette (Mortensen 2004). I dag har vi voksenopplæring og gratis grunnskoleutdanning, samt gratis høyere utdanning. I mange organisasjoner kreves formell utdanning for å oppnå medlemskap. Voksenopplæring er et hensiktsmessig tilbud for innvandrere – også andre voksne så lenge inklusjon er målet.

Organisasjoner melder selv krav til nye medlemskap. Kravene kan være enkle, for eksempel krever et medlemskap i Norsk Luftambulans for tiden at du kan levere for- og etternavn, adresse og at du betaler 365 kroner i året. Et vanskeligere medlemskap kan være vitenskapelige stillinger som et doktorgradsstipendiat. Da møter man krav om personnummer, generell studiekompetanse, relevant og anerkjent 3-årig bachelorutdanning, relevant og anerkjent 2-årig masterutdanning og faglig fremragenheter. Dette er krav om kvalifikasjoner som man må dokumentere. For å oppnå disse kvalifikasjonene er det rimelig å anta man har hatt en omfattende grunnskole- og videregåendeutdanning samt ambisjoner om å forske, undervise og publisere med vilje til å gjennomføre. Vi berører her et flertall av funksjonelt differensierte utdanningssystemer. Poenget er at selv om kravene kan være svært ulike melder organisasjonene hva de krever. Dette er strukturelle forhold.

For de som har papirene i orden ligger alt til rette for inklusjon i organisasjonene. Eller er det slik? Strukturen gjør i det minste at de ikke sluses ut i en forhåndsselektering, formelt sett. Fortsatt kan det være jobbsøknader som blir forkastet grunnet et fremmed navn, men slik diskriminering er vanskelig å kontrollere. I all hovedsak kommer det an på søkerens kunnskaper til organisasjonskulturen, hvordan en søknad utformes og hvorvidt søkeren tar kontakt med arbeidsgiver på forhånd. Dette sammen med språkkunnskaper virker imperativt og prosessen i jobbsøkingen vil være avgjørende for beslutningen om medlemskap gis eller ikke. Slike kunnskaper er tilgjengelig for asylsøkere i varierende grad gjennom asylorganisasjonen, undervisningsorganisasjonen og frivillige organisasjoner for asylsøkere hvor de på forhånd har tilgang på medlemskap.

Innad i organisasjonene er det for øvrig sterke normative føringer for tillatt atferd. For eksempel er sosialarbeiderutdannelsen generell og lite partikulær. Men når sosialarbeiderne oppnår medlemskap

på en arbeidsplass må denne forholde seg til normer partikulære for jobben. I psykiatrien er det en streng kleskode, noe man ikke finner i bofellesskap for psykisk utviklingshemmede. Dette vet jeg av egen erfaring. Kleskode er ikke på pensum i sosialarbeiderutdanningen. Vi kan tilskrive det en organisasjonskultur, eller struktur, som er knyttet til dets funksjon. For innvandrere er det kanskje ikke opplagt at det er slik. Å tilby slike forståelser er hensiktsmessig som forberedelse til inklusjon.

5.3. Måling av inklusjon

Sosiologien gjør krav på tilknytning til empiri, vi skal derfor se på mulighetene for å måle inklusjon og hvordan dette kan gjøres. Når det kommer til organisasjoner plikter disse å føre medlemslister enten det er idrettsorganisasjoner, frivillige organisasjoner eller foretak. Vi foreslår en undersøkelse for å måle inklusjon for eksempel i antall organisasjoner informantene nyter medlemskap i. De ulike typene organisasjoner kan differensieres på ulike vis. Vi kan skille organisasjoner mellom jobb og fritid, idrett og interesse. Vi kan også skille mellom type medlemskap; tjenesteyter eller tjenestemottaker, altså hvorvidt informantene deltar i beslutningskommunikasjonen. Slike metodologiske operasjonaliseringer i en empirisk undersøkelse vil la seg gjøre og videre utdifferensieres. Det virker passende med kvantitative undersøkelser på personers deltakelse i organisasjoner.

Det kan også tenkes at man måler hvor mange primære funksjonssystemer informantene er tilknyttet. Med data på informantens deltakelse i organisasjoner kan vi bruke disse videre. Ved å se hvilke primære funksjonssystemer organisasjonene er tilknyttet gjelder tilknytningene også på medlemmer i organisasjonene.

Interaksjonssystemer kan være en større utfordring når det kommer til målbarhet. De fører sjelden medlemslister. Dessuten kan det bli vanskelig å registrere alle nye møter med mennesker med mindre det er snakk om et svært begrenset tidsrom. En slik undersøkelse kan tenkes å la seg gjennomføre i kvalitativ form hvor kriterier for medlemskap i stor grad kan være flytende.

Vi skal gjøre et simpelt eksempel på en slik måling: Vi gjør to utvalg hvor et av dem er en kontrollgruppe, den andre består av innvandrere. Deretter henter vi inn antall formelle medlemskap hver av informantene har til organisasjoner registrert i Brønnøysundregisteret. Ved å stille

gjennomsnittet av antall medlemskap i hvert utvalg mot hverandre kan vi si om innvandrertutvalget er i større eller mindre grad inkludert i organisasjoner enn kontrollgruppen. I en slik undersøkelse, som vil ta kvantitativ form, kan vi legge inn flere parametre som opphavsland, språk, alder, utdanning, helse og så videre for å nyansere. Ved å undersøke hvilke primære funksjonssystemer organisasjonene til hver informant orienterer seg etter kan vi få målbare og sammenlignbare data også mot de primære funksjonssystemer.

5.4. Livsutfoldelse foregår i funksjonelt differensierte systemer

Livsutfoldelse, for i det hele tatt å leve, å skaffe seg føde kreves en bankkonto slik at man kan handle i butikken. Bankkonto og personnummer er av avgjørende betydning for å delta i organisasjoner.

Hver asylsøker har sin historie, med sine vaner, kunnskaper og forståelser. Systemteorien vil ikke oppfordre en avlæring av disse, men at de anvendes adekvat i kommunikasjon som føres av bestemte organisasjoner. Kommunikasjon utenfor organisasjonene, i interaksjonssystemer, er irrelevant for organisasjonene, de foregår i deres omverden.

Funksjonsstrukturalismen, også begrepet selv, sier medlemmer må beherske kommunikasjonens kode. Uten anvendelse av koden er man på forhånd ekskludert fra kommunikasjonen da man ikke bidrar til systemets sosiale funksjon. Hvis man ikke har omfattende kunnskaper om helse, og behersker å anvende dette kommunikasjonen kan man simpelthen ikke jobbe i helsevesenet. For eksempel skal en lege på jobb være opptatt av pasienters helse på samme måte som en renholder på jobb skal være opptatt av renhold. Legen har ikke noe med å vaske gulv, og renholderen har ikke noe med andres helse å gjøre. Slik fremmes effektivitet i de bestemte funksjonene som organisasjonen har satt seg til å utføre. Luhmann hevder ikke dette er en suveren utvikling på noen måte, det ganske enkelt forholder seg slik i moderne samfunn og mennesker kan ikke dra seg unna dette og samtidig være inkludert.

Av erfaring har jeg møtt flere asylsøkere som har vansker med å skille de ulike offentlige organisasjonene og deres ansvar fra hverandre. Forståelse for funksjonell differensiering er

nødvendig å beherske for å delta i slike organisasjoner. Ikke bare når man skal henvende seg til disse, men i all hovedsak er arbeidsplasser funksjonelt differensierte.

For mange er religion altomfattende i menneskers liv. For eksempel er Islam altomfattende i muslimers liv og hverdag. Islam legges ikke bort ved deltakelse i organisasjoner, for eksempel faster muslimer under Ramadan. Denne forventningen overholdes også i jobbsammenheng for veldig mange og vil derfor være en utfordring for mange muslimer. Organisasjonen forventer ingenting i forhold til dette annet enn at medlemmet upåvirket utfører de oppgavene som er tildelt.

Vi forstår det slik at Norge har gått gjennom en utvikling som har ført til at store deler av livsforløpet foregår som deltakelse i organisasjoner. Organisasjonene utfører de fleste viktige sosiale tjenester og er i stor grad funksjonelt differensierte. Det vil si de spesialiserer seg på å fylle bestemte og begrensede funksjoner. Skal man ta del i organisasjonen kreves medlemskap. Organisasjoner definerer selv hvem som er medlemmer. Alle ikke-medlemmer er ekskluderte og har ikke innflytelse. Man oppnår tilknytning til organisasjoner i form av formelt medlemskap. For å oppnå medlemskap og innflytelse kreves det at man melder seg inn.

I organisasjoner møter man sterke normative føringer for tillatt atferd. Disse må møtes for å bli inkludert. Man må ikke nødvendigvis oppgi avvikende atferd – men i tilfeller hvor det går ut over organisasjonens oppgaver må man det. Skulle man likevel bryte normer må man forvente å bli ekskludert fra organisasjonen.

Interesseorganisasjoner øver stor innflytelse på ulike enkeltsaker i samfunnet mens arbeidslivsorganisasjoner har stor innflytelse på regulering av arbeid. Som medlem av slike organisasjoner får man tilgang til omfattende kursing og opplæring på varierte områder. Ikke minst får man tilgang på kunnskaper om organisasjonslivet og dets forhold til regelverk. Strukturer i arbeidsorganisasjoner og andre organisasjoner er som orienterer seg etter samme primære funksjonssystem ofte svært like (da disse strukturerer kommunikasjonen), derfor er medlemskap nærmest å oppfatte som nyttig i seg selv. Skal man selge over disk vil tidligere erfaring med kassaapparat til en viss grad være nyttig kunnskap.

Forståelse for disse forholdene, den funksjonelle differensieringen og primærfunksjoner i organisasjonen blir ofte krav i jobbsammenheng. Det virker naturlig å fremheve nytten av undervisning i dette for innvandrere som en del av samfunnslære ved siden av språk i voksenopplæringen.

5.5. Det politiske systemet og struktur

Vi presiserer at denne teksten er vitenskapen som iakttar hvordan strukturer virker på samfunnet og mennesket. Vi fortsetter med en nøktern beskrivelse av strukturer, da disse foretar forhåndsseleksjoner. Vi tar i dette avsnittet utgangspunkt i det norske politiske systemet, som legger strukturen i form av lovgivning. Vi kan ikke si hvilke strukturer som er de rette, men vi kan si noe om følgene av dem.

Vi skiller mellom asylsøkere og andre innvandrere. Det politiske systemet har i strukturen på forhånd ekskludert asylsøkere fra de fleste typer arbeid. For alle mennesker kreves det skattekort og bankkonto for å være aktuell i arbeidsorganisasjoner. For å få skattekort og bankkonto kreves personnummer. UDI har utlendingspass og lignende ordninger – men disse er midlertidige. I media er det for tiden eksempler på etiopiere som sultestreiker da de har fått endelig avslag på søknad og midlertidige arbeidstillatelser ikke lenger er gyldige. Dette er politisk begrunnet og regjeringen ser det verdt å ta kostnadene som følger en slik struktur.

Ved å tenke funksjonalistisk vil organisasjoner være bedre tjent ved å ha flere tilgjengelige personer å velge fra i sin omverden. Hvis noen som står i jobb får avslag på søknaden sin vil det naturlige i følge funksjonalismen være å tilby arbeidsvisum. At noen som ikke har rett til opphold har lært seg språket og gjort seg kjent med samfunnet skader ikke samfunnet på noen måte. De må bare finne seg i at deres opphold i landet begrunnes i arbeid i stedet for rett til beskyttelse.

Funksjonsstrukturalismen forstår ikke innvandrere som trusler mot sosiale systemer da u hensiktsmessige elementer uansett vil ekskluderes og henvises til deres omverdener.

Funksjonsstrukturalismen kan finne grunn til å nekte asylsøkere muligheten til arbeid i at dette styrker det politiske systemets autopoiesis. Eksempel kan være dagens rødgrønne regjering, som ved å nekte asylsøkere arbeid tilsynelatende øker sannsynligheten for støtte i befolkningen som avgjør hvorvidt regjeringen får videre tillitt. Med fare for at dette blir en politisk analyse sier vi det slik: At den strenge asylpolitikken ikke møter nevneverdig motstand skyldes at den samsvarer med opinionens politikk. Men vi skal ikke avskrive regjeringers vilje til å tilby arbeidsvisum til asylsøkere, en slik sosial tjeneste må simpelthen som et ledd i kommunikasjonen forstås som et bidrag til regjeringens autopoiesis.

Slik Luhmann forstår det vil en regjering orientere seg etter vitenskapen i den grad regjeringen ser seg tjent med det. Siden regjeringen er operativt lukket kan ikke vitenskapen tvinge inn endringer i

politikken, men likevel beskrive hvordan samfunnet forholder seg. Fra dette vitenskapelige synspunktet ser vi at forslag til politiske endringer lar seg lettest få resonans hvis det bestemte politiske systemet selv tjener på det. Vi sier ikke politikken skal forme vitenskapen, dette forstår vi er en umulighet, men vitenskapen må tilpasse seg sin omverden, det vil si andre systemer som for eksempel politiske systemer. Poenget her er at regjeringen som organisasjon kan orientere seg etter vitenskapelige resultater som utelukkende kommuniserer sannhet¹⁷. Vi minner om at det er vitenskapelige systemer selv som må beskytte seg mot usannhet gjennom eksklusjon. Vitenskapelig kommunikasjon søker inklusjon i politiske kommunikasjoner. Dette lar seg gjøre ved å produsere kunnskaper som lar seg nyttiggjøre for politiske systemer. Dette forsøker vi i denne teksten ved å foreslå metode for empiriske undersøkelser.

Et forhold vi kan ta opp er rettighetstenkningen, her tenker vi på menneskerettighetene som positiv rett i kraft av å være menneske. I funksjonsstrukturalismen får funksjonene oppmerksomhet kanskje på bekostning av menneskelige hensyn. Menneskerettighetenes økende inngripen i det moderne sosiale livet forstås som en sikring av menneskelig inklusjon i samfunnet (Moe 2009b:11). Flere av disse rettighetene er del av den nasjonale lovgivningen. Men det er problematisk å forstå disse rettighetene med Luhmanns forståelse da de krever universalitet. I det hele tatt er menneskerettighetene høyst problematisert i sosiologien (ibid.). Et forhold er for eksempel den semantiske forståelsen som oppstår rundt slike rettigheter, at staten forplikter seg til å inkludere alle mennesker. For Luhmann var dette fremmed, det er hovedsaklig sosiale systemer som fremmer krav, ikke mennesker. Vi drøfter hva de sosiale systemene krever av mennesket og slik blir også menneskerettighetene fremmede for oss da de ikke fremmer krav. Med dette lar vi positive retter ligge i denne diskusjonen.

5.6. Mening

Vi nevnte asylsøkeres historie, vaner, kunnskaper og forståelser da disse i ulik grad skiller seg fra majoritetsbefolkningens. I motsetning til Parsons oppfattes ikke dette i Luhmanns systemteori som potensielt skadelig for samfunnet. Mening nærmest oppmuntret til ustabilitet og diversitet. Da mening alltid vil forholde seg til aktualitet vil den tvinge frem det i kommunikasjonen. Luhmann hevder mening i utgangspunktet er ustabil. Med dette hevder vi ustabilitet ikke utgjør noen fare vi

---

¹⁷ Vitenskap anvender koden sann/usann og vil utelukkende inkludere sann kommunikasjon.

skal vokte oss for. Luhmann har heller aldri ment at visse strukturer er verneverdige, han forholdt seg lite til hvordan systemene burde være men hvordan de var helt konkret.

Hvis noen forhold truer et systems autopoiesis vil dette systemet fases ut, og kanskje andre overtar deres funksjoner. Eksempel på dette er funksjonen eldreomsorg hvis funksjon er differensiert og overført fra familien til kommunene. Sekularisering er også eksempel på funksjoner som flyttes fra noen typer systemer (religiøse) til andre (kommuner, humanistiske organisasjoner o.l.) når det kommer til ekteskap og verdier. At en organisasjon i mindre grad kan utføre sosiale tjenester, eller omfatter færre medlemmer betyr ikke at det er blitt dårligere. Systemteorien konstaterer enkelt at slik forholder det seg og dette betyr muligens at de sosiale tjenestene er utdifferensiert i flere, men mindre omfattende systemer.

Slik hevder vi at meningen aldri går tapt. Som vi gjør i dette avsnittet kan vi følge en kontinuitet tilbake i tid som omhandler ulike organisasjoner. Asylanters historie, vaner, kunnskaper og forståelser må verken vernes eller fjernes for organisasjonenes hensyn. Mening vil alltid bestå og kreve aktualitet selv om systemene endrer seg.

5.7. Oppsummering

Når det kommer til inklusjon kan det med enkelthet måles ved å sjekke om vedkommende står oppført i medlemslisten eller ikke. Alle registrerte organisasjoner plikter å føre slike lister. Dermed vil det i all hovedsak være lett overkommelige praktiske utfordringer i arbeidet med en slik empirisk undersøkelse. Vi har vist eksempel på hvordan dette kan la seg gjennomføre.

I Luhmanns systemteori ligger det ikke krav til mennesker fra samfunnet. Kravene kommer fra de ulike organisasjoner, men gjelder utelukkende på egne medlemmer. Vi oppsummerer derfor ikke hva som kreves av innvandrere generelt, men betydningen av organisasjonslivet. Systemteorien oppfordrer ikke disse menneskene til noe som helst men forholder seg deskriptivt til hvilke forventninger de, jo alle mennesker, vil møte ved å søke inklusjon i sosiale systemer. Disse forventningene vil være forskjellige mellom de ulike sosiale systemene.

Vi avslutter kortfattet ved å si krav til innvandrere er de samme som befolkningen ellers; den

enkelte organisasjonen fremmer sine egne konkrete krav. Utdanningssystemets primærfunksjon er opplæring i kravene som organisasjonene stiller, det vil være naturlig at disse tilpasser seg og tilbyr passende opplæring.

6. Oppsummering

6.1. Innledning

Vi har gjort rede for to svært ulike systemteorier. Dette har vært vårt teoretiske grunnlag hvorpå vi har drøftet samfunnets krav til innvandrere. Drøftingen tar sikte på hvordan systemteoriene vektlegger normative føringer. Det handler om hvilke krav som er rimelige å stille til innvandrere sett fra et vitenskapelig perspektiv.

6.2. Parsons VS Luhmann

Vårt mål er ikke å sette de to teoriene mot hverandre – men vitenskapen gjør et krav på en gradering, hvilken som ligger nærmest sannheten. Vårt svar på dette er at Parsons' strukturfunksjonalisme riktignok ligger til grunn i mange institusjoner – men er utdatert. Hvis vi, med Parsons, skal beskrive krav til personligheten som system blir det straks u håndterlig når de funksjonelle imperativ skal beskrives i forhold til et flertall av sosiale systemer. En slik beskrivelse vil bestå av et ubestemmelig omfang av integrasjon. Jo flere krav om integrasjon mellom systemene desto flere motsetninger vil oppstå da målsettingene vil være svært ulike. Da AGIL-skjemaet gjelder på alle sosiale systemer vil motsetningsproblemet kopiere seg fra det ene systemet til det neste. I vitenskapelig forstand er dette problematisk.

Utviklingen går mot stadig ytterliggående differensiering uten strukturelle overbygg som knytter sosiale systemer sammen. Differensieringen foregår samtidig som de differensierte systemene i stadig større grad samarbeider med hverandre – eksempelvis sykehus – hvor dets avdelinger har egne selvstendige budsjetter. En pasient i ungdomspsykiatrien mottar gjerne tjenester fra sengepost, biokjemisk, fysioterapeutisk, poliklinisk – alle selvstendige avdelinger med egne budsjetter selv om

de alle inngår i sykehuset som enhet. I tillegg mottar pasienten gjerne samtidig tjenester fra skole, spesialisthelsetjeneste, kommune – alle eksterne sosiale systemer i forhold til sykehuset.

Det er ikke et overbygg med et kulturelt system som samordner alle systemene – de gjør det selv av gjensidig interesse. En slik samordning ligger nærmere 3. ordens systemer som vi finner i funksjonsstrukturalismen enn Parsons' kulturelle system. Dette er vår påstand.

Vi kan innvende at NAV-reformen ligger nærmere en parsoniansk forståelse, da beslutningen om å gjennomføre den kommer fra en overordnet enhet, Stortinget. Men bakgrunnen for reformen hadde sin begrunnelse i manglende samordning mellom trygdeetat, arbeidsetat og sosialetat – differensierte 2. ordens systemer som selv etterspurte en bedre samordning.

6.2.1. Integrasjon VS inklusjon

Hvilket begrep egner seg best i innvandringsdiskusjonen? Helt nøkternt kan vi si integrasjon i stor grad er ubestemmelig og alltid vil være gjenstand for diskusjon. Inklusjon derimot er helt konkret. Med letthet kan innvandreres inklusjon måles mot et eller flere organisasjoner. Innvandrerer er enten ansatt eller ikke ansatt, medlem av idrettsforeningen eller ikke og så videre. Om denne innvandrerer er integrert i bedriften og idrettsforeningen kan la seg måle – men først må målekriterier operasjonaliseres for det er ingen tydelig standard. Vi kan spørre om innvandrerer er motivert i forhold til bedriftens og idrettsforeningens målsettinger. Dette krever likevel mye forarbeid i innhenting av målsettinger og lignende samt at det alltid vil være usikkerhet knyttet til hva mennesker vil svare på en slik undersøkelse. Hvis undersøkelsen tar for seg et flertall av sosiale systemer vil den produsere målsettinger som står mot hverandre. Slike usikkerheter unngås ved å benytte inklusjon som mål på deltakelse.

Når det kommer til interaksjonssystemer kan det bli vanskeligere å måle da disse ikke har medlemslister. Dette begrenser målbarheten på inklusjon. Mulig det er lettere å anvende integrasjon som mål på slike systemer – er vennegjengen motivert for samme målsettinger? Igjen møter vi utfordringer med målbarhet. Inklusjon kan måles ved deltagelse i gruppen. Vårt formål er for øvrig deltagelse i organisasjoner, ikke interaksjonssystemer.

Når dette er sagt kan vi diskutere hvilken plass interaksjonssystemer har i denne oppgaven. Både

Parsons og Luhmann anvender dette begrepet på menneskelig samhandling som ikke foregår i institusjon/organisasjon. Det er interessant hvor lite som kreves av slike systemer. I følge Parsons må handlinger være i tråd med hans kulturelle system, likevel tillates en utstrakt grad av frihet utenfor roller knyttet til institusjoner. Vi skal ikke glemme at man som deltaker i interaksjonssystemer også er rolleinnhaver – og det blir gjort krav på bestemt atferd. AGIL-skjemaet gjelder også her. Slik ser man på Parsons strukturfunksjonalisme som langt på vei deterministisk. Bare når man er helt alene unngår man krav til atferd. Det er deterministisk men vi kan ikke si det er fjernt fra sannheten.

Ser vi på Luhmanns interaksjonssystemer stilles det også krav, først og fremst til kommunikasjonen. Luhmann ville ikke hevdet den er deterministisk – fordi man ikke kan forutsi utfallet. En person vil likevel stå overfor enten å møte kravene og være medlem – eller ikke møte kravene og være ekskludert. Også her vil det alltid være krav til atferd i møte med andre. Vi kan ta et eksempel, i dette tilfellet på kommunikasjon. Blant venner som er sammen for å ruse seg kreves det vanligvis en vilje til å ruse seg sammen med dem for å få innpass. Rus blir en kode. Flere vil kalle en slik vennegjeng for et lukket rusmiljø. For Luhmann er det selvsagt at det er lukket. Men her er den i stor grad også informativt lukket. Systemets kode krever det. Parsons ville kalt den samme vennegjengen for avvikere fra det kulturelle system og forstått den som en trussel mot samfunnets harmoni. Luhmann ville beskrevet folk i gruppen som inkluderte – Parsons ville beskrevet dem som integrerte i gruppen, men gruppen selv vil ikke være integrert. En slik gruppe er en samfunnstrussel i følge Parsons' forståelse, men ikke Luhmanns. Dermed er integrasjon normerende mens inklusjon er deskriptiv.

Dette er noe av kimen i teksten, hvordan de teoretiske byggverkene skaper forestillinger blant mennesker om andre mennesker. For en sosialarbeider, egentlig alle mennesker, har en slik forestilling mye å si for yrkesutøvelsen. Relativt ny forskning på innvandrere og integrasjon er normativ, som kan påvises da NOVA i sin rapport spør om innvandrerungdom slutter opp om *samfunnets sentrale kulturelle verdier og normer?* (Øia 2005:45). Et slikt spørsmål tar utgangspunkt i at personer som ikke slutter opp om sentrale kulturelle verdier og normer utgjør en risiko. Vi mener dette utgangspunktet i seg selv utgjør en risiko da følgene kan være en omfattende sosial kontroll begrunnet faglig. Inklusjon gjør ikke på forhånd krav på slike tiltak fra offentligheten og er derfor bedre egnet i forskning.

6.3. Bruk av resultater

Er disse systemteoriene relevante i forhold til hva vi krever av innvandrere? Ja, begreper fra Parsons' teori anvendes hyppig i samfunnet og er konkrete målsettinger fra politisk hold. Vi snakker om begreper som integrasjon og sosialisering. Politikere begrunner disse målsettingene med hva de selv legger i begrepene, ikke i teorien hvor de har sitt opphav.

Dette begrunner Parsons' systemteori. Luhmans systemteori er med i oppgaven fordi den utfordrer Parsons, samt at den i økende grad anerkjennes av akademiske miljøer. Særlig den delen av systemteorien som omfatter organisasjoner anses i miljøer som tar for seg organisasjonsteori som svært spennende. Begrepet inklusjon anvendes også i større grad fra politikeres side når de taler om *et inkluderende samfunn*.

Selv om sosialarbeidere ikke går og tenker på Parsons' systemteori ligger den til grunn når man taler om sosialisering og integrering. Det virker å være en, vi kan gjerne si institusjonalisert, forutantakelse at innvandrere sammen med andre som avviker fra det kulturelle system utgjør en risiko mot samfunnet eller seg selv. Parsoniansk tenkning fremmer slike forestillinger, at harmoni ikke skal tillates å komme i ubalanse. Det kulturelle system er normerende. Det oppstår motsetninger når det kulturelle system verner om individualitet som verdi. Individualitet kommer hurtig i konflikt med hensyn til et flertall. Luhmannsk tenkning streber ikke mot harmoni eller noe annet. Den er deskriptiv, og vil i mange sammenhenger beskrive konflikt som hensiktsmessig, som nødvendige skillelinjer. Eksempler kan være organisasjoner som splittes til to selvstendige – slik kan de operere med tydeligere kommunikasjon og ha større fokus på ulike funksjoner. Vi kan spørre oss om funksjonell differensiering er mulig uten konflikt?

Helt kort kan vi si denne oppgaven viser oss at innvandrere må forvente å møte normative krav i sammenheng med jobb og andre organisasjoner. Til gjengjeld står man fritt utenfor slike sammenhenger atferdsmessig. Dette krever at man evner å skille mellom det som ofte blir referert til som jobb- og privatliv. Luhmanns systemteori har blitt kritisert som selve avhumaniseringen av samfunnet. Men i motsetning til Parsons', som alltid vil produsere avvikere i forhold til det kulturelle system og forstå dem som trusler mot harmonien i samfunnet, er ikke Luhmanns teori normativ.

Vi vil heller ikke avskrive Parsons, hans arbeider har vært grunnlag for mange teoretikere – blant

annet Luhmann. I eksempler og dagligdagse situasjoner er strukturfunksjonalismen fremdeles lett å kjenne seg igjen i. Men vi forholder oss til Parsons' arbeider hovedsaklig i historisk forstand. Vi har påpekt problematiske forhold med den og ønsker med dette å gå videre fra integrasjonsbegrepet til et mer passende inklusjonsbegrep som lett lar seg måle.

Parsoniansk tenkning produserer risikogrupper hvor vitenskapelig teori taler for systematisk sanksjonering. For sosialt arbeid som fag er et slikt utgangspunkt svært problematisk ved etisk refleksjon.

6.4. Anbefalinger for videre arbeid

3. ordens systemer er spennende lesning. Som det kommer av eksemplene over om NAV-reformen og pasienten i ungdomspsykiatrien oppstår det stadige behov for slike samordninger. Den funksjonelle differensieringen tvinger det frem. Det er i det hele tatt beklagelig vi ikke gjort mer plass til denne typen systemer i denne teksten. Likevel er denne oppgaven et spennende utgangspunkt for videre studier av 3. ordens systemer.

Å anvende Luhmanns ideer i forståelsen av samfunn og grupper kan være svært fruktbart. Det ville vært spennende å gjøre en empirisk undersøkelse på innvandrere, og andre grupper, hvor vi måler inklusjon. En slik oppgave vil kunne gi oss et tall på hvor mange sosiale systemer et psykisk system har tilgang til. Dette vil kunne beskrive i hvilket omfang et psykisk system deltar i samfunnet.

Et annet spennende prosjekt kunne vært analyser av velferdsorganisasjoner, for eksempel NAV trygd og NAV arbeid hvor man oppnår inklusjon gjennom å være ekskludert fra arbeid. Det har i lang tid eksistert en hypotese om at velferdstilbud fjerner motivasjonen til å skaffe seg arbeid.

Litteraturliste

Cohen, P. S. (1973). *Modern Social Theory* (4. utgave). London: Heinemann Educational Books Ltd

Ellingsen, Anne (2009). *Norske verdier*. http://www.document.no/2009/05/norske_verdier.html

Publisert 16. mai 2009.

Encyclopædia Britannica (2010). Socialisation.,

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/551773/socialization>

Hentet 16. November 2010.

IMDi. (2010). *Årsrapport 2009*.

<http://www.imdi.no/no/Arsrapporter/aarsrapport2009/IMDi/Integrerings--og-mangfoldsdirektoratet-IMDi/IMDis-oppgaver/>

Hentet 22.2. 2010.

Kneer, Georg & Nassehi, Armin. (1997). *Niklas Luhmann – introduktion til teorien om sosiale systemer*. København: dansk utgave: Hans Reitzels Forlag AS. Originalutgave (1993): München: Wilhelm Fink Verlag

Korsnes, Olav [RED.] (2008). *Sosiologisk leksikon*. (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget

La Cour, A. & Højlund, H. (2008). Samarbejdets dobbelte strukturer. Tække & Paulsen (Red.), *Luhmann & organisation*. (s. 177-196) København: Forlaget Unge Pædagoger og forfatterne.

Luhmann, Niklas. (1997). *Iagttagelse og paradoks. Essays om autopoietiske systemer*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag AS

Luhmann, Niklas. (2000). *Sociale systemer. Grundrids til en almen teori*. København: Hans Reitzels Forlag AS

Moe, Sverre (2009a). *Sosiologi i hundre år, en veileder i sosiologisk teori*. Oslo: Universitetsforlaget AS 3. utgave. Første utgave gitt ut i 1994.

- Moe, Sverre (2009b). *Sosiologien og menneskerettighetene*. Sosiologisk tidsskrift årg. 17 nr. 1/2009
- Mortensen, Nils. (2004). *Det paradoksale samfund*. København: Hans Reitzels Forlag
- Øia, Tormod (2005). *Innvandrerungdom – integrasjon og marginalisering*. (NOVA Rapport 20/05). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
http://reassess.no/asset/1077/1/1077_1.pdf
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. (New edition 1991). London: Routledge
Publisert 19.02.2010
- Reese-Schäfer, W. (2009). *Niklas Luhmann – en innføring*. Abstrakt forlag AS
- Seidl, D. (2005). The Basic Concepts of Luhmann's Theory of Social Systems. Seidl & Becker (Red.), *Niklas Luhmann and Organization Studies*. (1. utgave, s. 21-54). Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB.
- Tække, J. & Paulsen, M. (2008). Luhmann og organisation. Tække & Paulsen (Red.), *Luhmann & organisation*. (s. 11-38) København: Forlaget Unge Pædagoger og forfatterne.
- Theodorson, G. A. & Theodorson A. G. (1969). *A modern dictionary of sociology*. New York: Thomas Y. Crowell Company
- Thyssen, O. (2008). Organisationer og funktionssystemer. Tække & Paulsen (Red.), *Luhmann & organisation*. (s. 163-176) København: Forlaget Unge Pædagoger og forfatterne.
- Wallace, R. A. & Wolf, A. (2006). *Contemporary Sociological Theory, Expanding the Classical Tradition* (6. Utgave). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.